

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra výtvarné výchovy

**Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni
základních škol**

Diplomová práce

Olomouc 2017

Vedoucí práce:

doc. Mgr. Petra Šobáňová, Ph.D.

Vypracovala:

Alena Veselková

Prohlašuji, že jsem závěrečnou diplomovou práci s názvem *Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni ZŠ* vypracovala samostatně, s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

podpis.....

Poděkování:

Ráda bych zde poděkovala paní doc. Mgr. Petře Šobáňové, Ph.D. za cenné rady, vstřícnost a odborné vedení mé práce. Poděkování patří také kolektivu pedagogů na 1. stupni ZŠ Frýdlant nad Ostravicí, nám. T. G. Masaryka za umožnění realizace didaktické části mé práce. V neposlední řadě děkuji své rodině za všestrannou podporu a trpělivost během celého studia.

Obsah

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	6
1. METODY ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ UMĚLECKÉHO DÍLA ŽÁKŮM NA 1. STUPNI ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	7
1.1. Umění.....	8
1.2. Zprostředkování umění.....	10
1.2.1. Zprostředkování umění a rámcový vzdělávací program.....	12
1.2.2. Zprostředkování umění – vyučovací metody a formy ve VV.....	15
1.2.3. Zprostředkování umění a výtvarné vyjadřovací prostředky.....	17
2. MUZEJNÍ A GALERIJNÍ PEDAGOGIKA – VYMEZENÍ POJMU MUZEUM A GALERIE.....	20
2.1. Historický vývoj muzeí a galerií.....	21
2.2. Muzejní a galerijní edukace.....	22
2.3. Galerijní a muzejní programy pro veřejnost.....	25
2.4. Galerie, muzeum – škola, aneb vzájemná spolupráce.....	28
3. PROJEKT VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ.....	31
3.1. Vymezení pojmu projekt, pohled do historie.....	31
3.2. Projektová metoda x projektové vyučování.....	32
3.3. Náležitosti projektu.....	33
PRAKTICKÁ ČÁST.....	39
4. REALIZACE PROJEKTU.....	40
4.1. Jeskyně Altamira – ukázka jeskynní malby.....	41

4.2. Portrét.....	48
4.3. Malba na sádrový odlitek.....	55
4.4. Iluminace, monogram.....	63
4.5. Ilustrace.....	70
4.6. Koláž.....	77
ZÁVĚR.....	84
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	86
SEZNAM PŘÍLOH.....	89

ÚVOD

Má diplomová práce nese název *Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni základních škol*. Práci jsem rozdělila do dvou základních částí – teoretické a didaktické. Oba celky na sebe přirozeně navazují tak, aby bylo vše důležité k danému tématu v mé práci zmíněno.

Teoretická část obsahuje teoretické informace z oblasti umění, definici umění a socializace umění, vysvětlení pojmu zprostředkování uměleckého díla, téma projektu ve výtvarné výchově a také část věnovanou galerijní pedagogice, jež se zabývá zprostředkováním výtvarného díla.

V didaktické části, která se skládá z šesti celků v podobě příprav na vyučování, jsem se zaměřila na zprostředkování uměleckého díla žákům na prvním stupni ZŠ. Připravila jsem vždy ukázkou z oblasti umění, jež se stala základem pro jednoduchou výtvarnou úlohu, navazující na dílo buď z hlediska obsahu, nebo z hlediska výtvarného postupu či techniky. Didaktická část představuje stěžejní část diplomové práce a má formu didaktického projektu, který je určen žákům 1. stupně ZŠ, v tomto případě především žákům čtvrtého a pátého ročníku. Jsem však přesvědčena, že v mírně pozměněné formě jej lze použít i ve vyšších či nižších ročnících. Každý učební celek, který je součástí didaktického projektu, obsahuje nejen popis, ale i reflexi struktury, která zahrnuje hodnocení vyučovací hodiny, názorné ukázky prací žáků, a u většiny z nich i fotografie z průběhu praktických částí příprav na vyučování.

V závěru se snažím vyhodnotit celkovou koncepci didaktického projektu, také se zaměřuji na to, zda bylo dosaženo všech stanovených cílů ve výuce a hodnotím celkové výsledky spojené s diplomovou prací pod názvem „Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni základních škol“.

TEORETICKÁ ČÁST

1. METODY ZPŘÍSTUPŇOVÁNÍ UMĚLECKÉHO DÍLA ŽÁKŮM NA 1. STUPNI ZŠ

Co je výtvarné umění, kam sahají jeho počátky? Kde se s ním můžeme setkat? Co znamená zprostředkování umění? Co je rámcový vzdělávací program? Jaké existují metody a formy výuky výtvarné výchovy? Jaké známe výtvarné vyjadřovací prostředky? Jakým způsobem lze hodnotit tvůrčí práce žáků a jaký má hodnocení ve výuce význam? Jak můžeme charakterizovat galerijní pedagogiku? Jaký význam má projektové vyučování a co vůbec projektové vyučování je? Jak můžeme charakterizovat galerijní pedagogiku? Všemi zmíněnými otázkami se budu zabývat v následující teoretické části, která bude zcela věnována tématu mé diplomové práce. Uvádím zde vymezení všech důležitých pojmů.

Po zahájení studia učitelství jsem pracovala tři a půl roku jako učitelka na 1. stupni ZŠ. Má praxe tedy není příliš dlouhá, ovšem znalosti, zkušenosti, dovednosti a informace nabyté v tomto „krátkém“ časové úseku mají pro mne nevyčísitelnou hodnotu. Pracovala jsem v úplně základní škole v kolektivu zkušených pedagogů, kteří mi ochotně umožnili nahlížet do své „učitelské kuchyně“, předávali rady a letité zkušenosti. Měla jsem možnost vyučovat ve všech ročnících 1. stupně a vybudovat si tak ucelený přehled o systému elementárního základního vzdělávání. Podílela jsem se také na úpravách školního vzdělávacího programu a diskutovala s vyučujícími na téma cílů a výstupů jednotlivých vzdělávacích oblastí. K dosažení jednotlivých vzdělávacích cílů je v oblasti základního školství užívána široká škála různých metod, prostředků, pomůcek, setkala jsem se i s množstvím různorodých vzdělávacích pořadů či programů, kterými školy zpestřují výuku v jednotlivých předmětech. Konkrétně výtvarná výchova je v uvedené etapě základního vzdělávání postavena na tvůrčích činnostech, mezi které patří tvorba, vnímání a interpretace. K jejich realizaci nabízí výtvarná výchova vizuálně obrazné prostředky nejen tradiční a ověřené, ale i nově vznikající v současném výtvarném umění.

Jedním z vzdělávacích cílů vzdělávací oblasti, které vedou k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáka je spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti i minulosti.

Vyučovací hodiny jako prostředek rozvoje uměleckých a kulturních hodnot u dětí by měly být pestré, podnětné, s využitím různorodých metod a vzdělávacích prostředků, jako jsou například různé vzdělávací pořady.

V oblasti hudby je škála využívaných doplňujících programů poměrně široká, nabízí se spolupráce se základními uměleckými školami, taktéž většina výchovných koncertů či vzdělávacích pořadů je hudebně zaměřena. V tomto ohledu je oblast výtvarné výchovy opomíjena a nedostává se jí odpovídající pozornosti. Také v samotných vyučovacích hodinách výtvarné výchovy se teoretický základ a zprostředkování uměleckých děl dostává do pozadí a vyučující v některých případech omezí motivační část hodin na pouhou prezentaci předlohy a vysvětlení postupu práce. V tomto směru jsem svým zaměřením diplomové práce chtěla alespoň malou měrou vyučujícím přispět inspirací, jak zpestřit vyučovací hodiny a poskytnout několik komplexních příprav na vyučovací hodiny se zaměřením na zprostředkování uměleckého díla.

1.1. UMĚNÍ

Umění zahrnuje tak různorodé projevy člověka a označuje tak široký fenomén, že je nelze snadno a přesně definovat. V literatuře můžeme najít mnoho a mnoho definic tohoto obsáhlého odvětví, nelze vybrat pouze jednu, proto budu umění definovat prostřednictvím citací různých autorů, jejichž výroky jsou pro mě nejuvýstižnější a z mého pohledu nejlépe popisují tento obsáhlý pojem.

„Umění ve skutečnosti neexistuje. Existují pouze umělci. Kdysi to byli lidé, kteří vzali barevnou hlinku a na zeď jeskyně načrtli tvary bizona; dnes si někteří kupují barvy a navrhují plakáty na reklamní plochy; dělali a dělají i mnoho jiných věcí. Nazývat takovou činnost uměním můžeme tehdy, když si uvědomíme, že toto slovo znamená v různých dobách a místech velmi různé věci, a také pokud je nám jasné, že Umění s velkým U neexistuje“ (Gombrich, 1995, s. 15).

Umění můžeme podle mého názoru vidět všude kolem nás. Ať už se podíváme na budovy, dopravní prostředky, oblečení, šperky, plakáty, reklamy, sochy, obrazy... Vyjmenovávat dále by bylo vyčerpávající a určitě zbytečné, protože bychom zcela

určitě na něco zapomněli. Stejně o tomto faktu píše v první kapitole své knihy *Člověk a výtvarné umění* Igor Zhoř. „Výtvarná tvorba je nesmírně široká a vidíme její mnohost, i když jsme ji zatím poznali jen z jedné strany.“ (Zhoř, 1963, s. 26).

Dále ve své knize tento autor rozděluje výtvarné umění na dvě velké oblasti:

1. **„Uměleckou tvorbu, která má funkci praktickou a užítkovou** – zde patří architektura, užité umění (umělecký průmysl a umělecké řemeslo).
2. **Uměleckou tvorbu s posláním poznávacím a sdělovacím** – sochařství, malířství a grafika“ (Zhoř, 1963, s. 27).

Barva a tvar hrají v umění samozřejmě jednu z nejpodstatnějších rolí, jejich smysluplnost a provázanost patří k nejdůležitějším vyjadřovacím prostředkům výtvarného umění. Umělci do svých děl vkládají touto formou své myšlenky, pocity, vnímání všeho kolem sebe. Každý vkládáme do pochopení onoho díla své myšlenky, zážitky. Jednomu se nemusí zákonitě líbit to, co obdivuje druhý. Přesně takto popisuje pochopení uměleckého díla E. H. Gombrich: „Někomu se může líbit krajinka, protože mu připomíná domov, nebo portrét, protože mu připomíná přítele. Každý z nás, když vidí obraz, si bezděčně vzpomene na nesčetné věci, a ty jeho vkus ovlivňují“ (Gombrich, 1995, s. 15).

V návaznosti na tento zcela pravdivý fakt, že každý můžeme mít na dané dílo svůj názor, byť odlišný od většiny, by bylo záhodno uvést ještě jednu definici umění, taktéž mnoho vypovídající:

„Výtvarné umění je především osobitým typem komunikace. Promlouvá stejnou měrou o vnitřních postojích umělce jako o vnějším světě kolem nás a dokáže komunikovat i s duševním světem diváků. Proto lze považovat za logické, že i kontakt s výtvarnými díly lze nejintenzivněji navazovat různými komunikativními postupy“ (Horáček, 1998, s. 17).

Jak už jsem zmínila, za umění bychom mohli považovat vše kolem nás. Proto také v této souvislosti můžeme říci, že nás umění provází od nejstarších dob lidské společnosti, kdy lidé malovali tvary zvířat v jeskyních, možná také zdobili svá těla směsí přírodních tuků a barviv přírodnin, což je samozřejmě také druh umění, až doposud. „Podstatnou součástí umění ve všech vývojových stádiích lidské společnosti

byly komentáře, interpretace a prožívání uměleckých děl. Jakkoli se z pravěku nezachovaly hmatatelné dokumenty tohoto konání, poznatky antropologů srovnávající chování dosud přežívajících nejprimitivnějších komunit jsou zřejmým důkazem, že šamanské masky, ozdoby těla a nástrojů i nástěnné malby a drobná trojrozměrná umělecká produkce byly vždy v příslušné komunitě doplňovány vysvětlujícími rozpravami.“ (Horáček, 1998, s. 21).

Na poslední otázku tohoto tématu jsem už vlastně několikrát v uplynulých řádcích odpověděla. Fakt, že „uměním“ můžeme chápat svět kolem nás, určitě nestačí. Nehledě na to, že v dnes tak moderní době plné internetu, počítačů, tabletů, chytrých telefonů včetně aplikací a mnoha dalších technických vymožeností, kdy si můžeme veškeré potřebné informace dohledat velmi jednoduchým způsobem. I přes tuto velmi pohodlnou variantu existují muzea, galerie, knihovny, různé výstavy uměleckých děl na zámcích, hradech, v kulturních centrech, ale také v čekárnách u lékaře, kde se s uměním tohoto druhu můžeme setkat „tváří v tvář“. Toto „setkání“ totiž nenahradí ani ten nejchytrější telefon na světě. Muzejním edukacím a galerijní pedagogice se však budu ve své práci ještě dostatečně věnovat, proto již zmíněná témata netřeba v tuto chvíli dále rozvádět.

1.2. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ UMĚNÍ

Neodmyslitelnou součástí porozumění umění jsou v dnešní době různé vzdělávací programy v muzeích a galeriích, výstavy na různých veřejnosti přístupných místech, také dokumentární pořady v televizi. Samozřejmým článkem zprostředkování umění je literatura i nesmírně bohatý informační materiál v internetové informační síti, kde si téměř cokoliv v dnešní době dokážeme vyhledat. Všechny tyto složky nám mohou pomoci umění poznávat, pozorovat, vnímat, rozšiřovat si znalosti tohoto oboru, mnohdy může docházet i ke konfrontaci vlastní představivosti s reálným světem umění. Zkrátka nás učí umění „naslouchat“.

„Pojmem zprostředkování umění označujeme nejen vlastní práci odborných lektorů v galeriích a muzeích přímo před exponáty, ale také publikační činnost, zpřístupňování umění ve sdělovacích prostředcích i ve školách, dále výstavy, veletrhy a další aktivity. V každém zeměpisně či historicky daném společenství lidí se tak vytvářejí stále nové

podoby socializace umění umožňující navazování kontaktu mezi uměním a veřejností, mezi umělci a diváky.“ (Horáček, 1998, s. 15, 16).

Podle mého názoru je aktuálně nabídka vzdělávacích programů v galeriích a muzeích pro děti opravdu velká. V době mé povinné školní docházky tyto možnosti zřejmě nebyly tak veliké. Pamatuji si pouze na zhlédnutí výstavy Ferdiše Duši (r. 1888 – 1958), což byl místní grafik, malíř a keramik. Šlo však pouze o ukázkou jeho díla v jeho rodném domě bez jakéhokoliv komentáře. Proto dnes považuji za obrovský přínos do výuky výtvarné výchovy existenci právě již zmíněných vzdělávacích programů v galeriích pro žáky škol, kde se jim dostává „do puntíku“ propracovaný projekt tak, aby dítě zaujal. Jednu z mála obrovských výhod však v tomto smyslu vidím plnění povinné školní docházky ve velkoměstech, protože tamní školy mohou navštěvovat muzea a galerie častěji. Co se týče menších měst a vesnic, v těchto případech jde, dle mých zkušeností, pouze o maximálně jednu návštěvu ve školním roce s předem vybraným programem. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro výběr tématu diplomové práce právě na katedře výtvarné výchovy.

„V současné době se setkáváme s nesmírně různorodými způsoby a metodami, jimiž lze u diváků podnítit intenzivnější prožitek, ale také hlubší vnímání umění. Vedle mediální komunikace prostřednictvím televize, rozhlasu, filmu a knižní i reprodukční obrazové produkce jsou mnohé z těchto postupů uplatňovány přímo na výstavách před jednotlivými výtvarnými díly. Provoz umění je tím obohacen o jednu podstatnou dimenzi – návštěvník má možnost konfrontovat svůj bezprostřední zážitek a postoj s názory ostatních diváků i odborných lektorů. Ale to je jen dílčí část nové role diváků, neboť podstatnou úlohu mají programy, při nichž návštěvníci nezůstávají pouze pasívními pozorovateli, ale sami aktivně pracují“ (Horáček, 1998, s. 22).

Pokud se zamyslíme nad vztahem společnosti k umění, vztahu společnosti ke zprostředkování umění, zařadila bych nejspíše různé lidi podle toho, co pro ně umění znamená, do třech základních skupin. Do první skupiny by patřili lidé, kteří s výtvarným uměním do styku vůbec nepřijdou, nevyhledávají jej, když jdou kolem jakékoliv výstavy obrazů, ani se nezastaví, nepodívají. Takových lidí vnímám kolem sebe opravdu mnoho. Druhou skupinou by byli jedinci, kteří výtvarnému umění, byť jen málo, pootevřeli dveře do svého „světa“. Někteří navštěvují galerie a muzea, zajímají se

o umění, někdy si dokonce pořídí obraz, který je něčím blízký i k výzdobě domácího prostředí, jiní se třeba jen pozastaví nad ukázkou nějakého obrazu v tisku. Do třetí kategorie bych zařadila člověka, který umění přímo vyhledává, mnohdy je výtvarné umění jeho živobytím, o veškeré informace v tomto oboru se neustále zajímá. V této skupině vidím právě např. pracovníky muzeí a galerií, kteří mají před sebou nesmírně obtížný úkol v podobě zaujetí návštěvníka, v našem případě dítěte. Vymyslet takový program, aby alespoň malinko uchvátil žáka, se totiž zdá mnohdy téměř nepředstavitelný. Děti jsou totiž těmi nejnáročnějšími diváky.

Zprostředkování nezahrnuje pouze samotný edukační nebo doprovodný program, ale také forma a způsob, jakým je zrealizována a uspořádána výstava, či dlouhodobá expozice. V širším pojetí je také možno samotné umělecké dílo chápat jako zprostředkovatele mezi osobní zkušeností a pochopením jednotlivého člověka a zobecněnou zkušeností celého lidského, kulturního společenství. Schopnost, nebo spíše dovednost rozumět uměleckému dílu, mít k němu vztah a umět v něm „číst“ je zcela individuální. Porozumět tomuto složitému tématu se můžeme učit celý život.

Důležitou úlohu ve zprostředkování umění má bezesporu učitel, v tomto případě vyučující na 1. stupni ZŠ, který může a měl by v dětech vzbudit zájem o výtvarné umění. Ze své zkušenosti bohužel mohu říci, že se žáci s uměním – v tomto případě formou obrazů – příliš nesebkají. I z tohoto důvodu jsem se rozhodla pro vypracování diplomové práce v oblasti zprostředkování uměleckého díla.

1.2.1. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ UMĚNÍ A RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM

Výtvarná výchova je spolu s hudební výchovou v Rámcovém vzdělávacím programu (dále jen RVP) definována jako plnohodnotná součást vzdělávání. V době, než vznikl RVP, byla výtvarná výchova zařazována k esteticko-výchovným předmětům, které měly sloužit především k oddechu, odpočinku. V dnešní době je tento předmět spolu s hudební výchovou zařazen v RVP jako samostatný obor vzdělávací oblasti **Umění a kultura**, která tvoří neoddělitelnou součást každodenního života. Zprostředkovává žákům umělecké poznání světa, což ve výsledku vede k hledání prostředků pro vlastní vyjádření, poznání umělecké tvorby a také zapojení do uměleckého procesu ať už

v podobě vlastní tvorby nebo formou naslouchání, vnímání. Základní vzdělávání v této umělecké oblasti rozvíjí bezesporu tvořivost, citění a učí vnímavosti uměleckého díla.

„V etapě základního vzdělávání je výtvarná výchova postavena na tvůrčích činnostech – tvorbě vnímání a interpretaci. Tyto činnosti umožňují rozvíjet a uplatnit vlastní vnímání, citění, myšlení, prožívání, představivost, fantazii, intuici a invenci. K jejich realizaci nabízí výtvarná výchova vizuálně obrazné prostředky (dále jen prostředky) nejen tradiční a ověřené, ale i nově vznikající v současném výtvarném umění a v obrazových médiích. Tvůrčími činnostmi (rozvíjením smyslové citlivosti, uplatňováním subjektivity a ověřováním komunikačních účinků) založenými na experimentování je žák veden k odvaze a chuti uplatnit osobně jedinečné pocity a prožitky a zapojit se na své odpovídající úrovni do procesu tvorby a komunikace“ (RVP, 2015, část C, s. 83).

Důležitým faktem vzdělávací oblasti Umění a kultura je také to, že učí žáky chápat proměny historické zkušenosti, ve které dochází k zásadním změnám hned od počátku lidstva, dostává se jim informací v rámci každodenního života – oblékání, kultura chování. Dochází zde k poznání propojení vnitřního a vnějšího světa, jež nelze sdělovat jinými než uměleckými prostředky.

„Cílové zaměření vzdělávací oblasti

Vzdělávání v dané vzdělávací oblasti směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k:

- pochopení umění jako specifického způsobu poznání a k užívání jazyka umění jako svébytného prostředku komunikace
- chápání umění a kultury v jejich vzájemné provázanosti jako neoddělitelné součásti lidské existence; k učení se prostřednictvím vlastní tvorby opírající se o subjektivně jedinečné vnímání, citění, prožívání a představy; k rozvíjení tvůrčího potenciálu, kultivování projevů a potřeb a k utváření hierarchie hodnot
- spoluvytváření vstřícné a podnětné atmosféry pro tvorbu, pochopení a poznání uměleckých hodnot v širších sociálních a kulturních souvislostech, k tolerantnímu přístupu k různorodým kulturním hodnotám současnosti a minulosti i kulturním projevům a potřebám různorodých skupin, národů a národností

- uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života
- zaujímání osobní účasti v procesu tvorby a k chápání procesu tvorby jako způsobu nalézání a vyjadřování osobních prožitků i postojů k jevům a vztahům v mnohotvárném světě“(RVP, 2015, část C, s. 83).

Další důležitou složkou RVP jsou **klíčové kompetence**, které směřují každého jedince tak, aby jevil zájem o vzdělávání a vedl spokojený a úspěšný život, což přispívá k obohacování občanské společnosti. Máme jimi na mysli vše, co by měl každý jedinec znát a vědět, jak by se měl chovat a projevovat ve vztahu k celé společnosti. Cílem vzdělávání je vybavenost všech žáků klíčovými kompetencemi na takové úrovni, které mohou dosáhnout a „zprůchodnit“ jim tak cestu k dalšímu vzdělání. Úroveň těchto kompetencí samozřejmě nelze s ukončením základního vzdělávání považovat za uzavřenou, získané klíčové kompetence v základním vzdělání tvoří nezastupitelný základ k celoživotnímu učení, vstupu do pracovního procesu a do života.

Klíčovými kompetencemi myslíme to, co v žácích rozvíjíme bez ohledu na probírané učivo v daném předmětu – jsou to nejen vědomosti a dovednosti, ale také schopnosti, postoje a hodnoty každého z nich, kterými by měli být žáci po absolvování základní školní docházky vybaveni proto, aby dokázali řešit problémy a úlohy, se kterými se v běžném životě budou neustále setkávat. Osvojování těchto kompetencí není lehké, je také dlouhodobého charakteru. Proto tento proces osvojování začínáme s dětmi budovat už v předškolním věku a postupně jej každý jedinec dotváří v průběhu celého života. Úroveň těchto na sebe navazujících kompetencí samozřejmě s postupem času vzrůstá.

Předškolní vzdělávání je koncipováno tak, aby tyto kompetence vytvářelo. Smyslem základního vzdělávání je tyto kompetence dále rozvíjet a upevňovat a střední vzdělávání je pak dále obohacuje a prohlubuje. Jednotlivé kompetence jsou multifunkční, mají schopnost se různými způsoby prolínat a také disponují faktem, že je vždy získáme jako výsledek celkového procesu vzdělávání. Klíčové kompetence jsou rozvíjeny pomocí výchovně-vzdělávacích metod a školních aktivit v průběhu celého vzdělávání.

Klíčové kompetence základního vzdělávání:

- *kompetence k učení* – žák si vybírá a využívá metody a strategie vhodné pro jeho vlastní učení, vyhledává informace, které poté využívá v procesu učení, pozoruje, experimentuje – porovnává získané výsledky, poznává smysl a cíl učení;
- *kompetence k řešení problémů* – vnímá problémové situace, které zároveň rozpozná a chápe je, naplňuje způsob řešení, je schopen obhájit svá rozhodnutí;
- *kompetence komunikativní* – smysluplně vyjadřuje své myšlenky a názory, disponuje souvislým písemným i ústním projevem, naslouchá a porozumí druhým, diskutuje, je schopen obhajovat svůj názor, využívá získané komunikativní dovednosti;
- *kompetence sociální a personální* – spolupracuje ve skupině, rozvíjí cit k sebeúctě i toleranci k ostatním členům týmu, oceňuje zkušenosti druhých lidí;
- *kompetence občanské* – váží si druhých lidí, jejich hodnot, dokáže se vcítit do situace ostatních lidí, oceňuje a chrání naše tradice, kulturní i historické dědictví, chápe základy ekologie;
- *kompetence pracovní* – bezpečně zachází s materiály, pomůckami a nástroji, dodržuje stanovená pravidla, plní závazky, využívá získané znalosti a zkušenosti.

1.2.2. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ UMĚNÍ – VYUČOVACÍ METODY A FORMY VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

„Výuková metoda vyznačuje cestu, po níž se ve škole ubírá žák, ostatní učitelé mu tuto cestu usnadňují“ (Maňák, Švec, 2003, s. 22).

Protože se zabýváme tématem zpřístupňování uměleckého díla žákům na 1. stupni ZŠ, které se týká výuky výtvarné výchovy, domnívám se, že je na místě zabývat se nyní důležitou složkou vyučovací hodiny, díky níž zprostředkováváme žákům potřebné informace v daném oboru. Výběr vyučovacích metod a forem je součástí každé přípravy učitele na vyučování. Právě díky nim dáváme dětem možnost uplatňovat své schopnosti, znalosti, zkušenosti i zážitky. Ve výtvarné výchově vybíráme dětem vyučovací metody a formy závislé na specifickém obsahu, na tematických celcích, konkrétních úkolech i

tvůrčích činnostech. Ty pak, jak už jsem zmínila, pomáhají u dětí rozvíjet smyslovou citlivost a zapojovat se do komunikačního procesu. Měli bychom používat metody a formy, kde kreativní, estetické a umělecké vnímání, výtvarný projev a zážitek, pomáhají hledat řešení výtvarného problému.

Učitel pomocí vyučovacích metod a forem vzbuzuje u svých žáků zájem o probírané téma ve výtvarné výchově a snaží se vyvolávat a uchovávat radost z výtvarného vyjádření každého z nich.

„Metoda (z řeckého met-hodos – „cesta, následování, postup“) je postup nebo návod jak získávat správné poznatky, je to prostředek poznání“ (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Metoda>, online). Metodou tedy myslíme cestu k dosažení cíle v každé uvědomělé činnosti.

Vyučovací metody patří mezi základní didaktické kategorie.

„V didaktice pod pojmem vyučovací metoda chápeme způsoby záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům“ (Skalková, 1999, s. 166).

V odborné literatuře pedagogiky je uvedena obrovská škála různých metod vyučování. Uvádím zde pouze malý výběr právě těch z nich, které se dají použít ve výuce výtvarné výchovy.

- **slovní metody** – vyprávění, výklad, poučení, rozhovor, beseda, upozornění
- **metody názorně demonstrační** – pozorování výtvarných technik, demonstrace výtvarných technik, předvedení prací s výtvarným materiálem
- **praktické metody** – experimentování, výuka formou hry s výtvarnými prostředky.

„Při výuce je důležitá spolupráce mezi učitelem a žáky, snahou učitele je pomocí výukové metody vést žáka k určitému osamostatnění a vytvoření jeho osobitého učebního stylu, což mu dále pomáhá při studiu. Proto by mělo být žákům na začátku každé vyučovací hodiny zřejmé, čemu se mají v dané hodině naučit a k čemu je jim daná látka potřebná“ (Zormanová, 2012, s. 13).

V organizačních formách výuky znázorňujeme zrealizování celého vyučování a učení. Jednou z nejstarších forem výuky je frontální (hromadné) vyučování. I přes skutečnost, že v mnoha případech tato forma plní svou funkci, ji dnes nevnímám jako univerzální organizační prostředek pro zprostředkování informací. Existují další formy, díky nimž

můžeme propojením s již zmíněnou vnést do vyučovacího procesu a činností žáků i učitele změnu a vyhnout se tak rutině.

„Ve velmi pestrých organizačních formách vyučování, které se vyvinuly až do současné doby, lze vyčlenit jako základní proudy:

- frontální vyučování v systému vyučovacích hodin
- skupinové a kooperativní vyučování
- individualizované a diferencované vyučování
- systém různých organizačních forem uplatňovaný při realizaci projektů a integrovaných učebních celků
- domácí učební práce žáků

Tyto organizační formy se však v praxi vzájemně prolínají a podporují, každá z nich je používána v mnoha konkrétních variantách“ (Skalková, 1999, s. 204).

1.2.3. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ UMĚNÍ A VÝTVARNÉ VYJADŘOVACÍ PROSTŘEDKY

V dnešní uspěchané době pozoruji nejen na sobě, ale i na lidech kolem sebe, že mají stále méně a méně času na odpočinek, na možnost odreagovat se a odpoutat se od každodenních povinností. Výtvarná činnost je nejen pro děti ideální prostředek k odpočinku. Existuje mnoho vyjadřovacích prostředků ve výtvarné výchově, které k této kapitole neodmyslitelně patří, a je proto také potřeba věnovat jim pár řádků. Bez základních výtvarných prostředků bychom asi jen stěží mohli tolik potřebné výtvarné cítění v dětech rozvíjet.

Pokusím se tedy několik základních vyjmenovat.

Mezi **výtvarné vyjadřovací prostředky** patří: *výtvarné prvky* (tvary, linie, barvy...), *výtvarné techniky* (malba, kresba, tvarování hmoty...), *výtvarné nástroje* (tužky, barvy, nůžky, fixy, pastelky, štětce...), *výtvarné materiály* (textil, papír, plastelína, keramická hlína...). V literatuře s názvem *Výtvarné čarování* autoři dále ještě zmiňují *výtvarnou kompozici* (asymetrie, kontrast, harmonie), *výtvarné symboly* (obsahy díla závislé na představivosti a fantazii tvůrce i diváka) a také *proces tvorby*, což znamená osobitý přístup k výtvarnému vyjádření představ, či fantazie.

Pomocí všech těchto výše vyjmenovaných výtvarných prostředků vytváříme dětem základní podmínky jejich výtvarnou činnost, díky které mimo jiné rozvíjí svou představivost, cítění, osobnost.

Žák by měl do určité míry umět „pracovat“ se všemi již zmíněnými výtvarnými prostředky. Měl by umět:

- „aktivně je používat při rozmanité výtvarné činnosti
- pojmenovat alespoň ty nejdůležitější z nich
- vcítovat nebo si uvědomovat jejich osobité vlastnosti a funkce, případně umět tyto funkce popsat nebo vysvětlit
- rozpoznat a ukázat vztahy mezi vlastní výtvarnou tvorbou a okolním světem, anebo světem umění“ (Slavíková, Slavík, Hazuková, 2000, s. 212).

V současnosti je na našem trhu nepřehledné množství výtvarných potřeb a materiálů k zakoupení, čemuž odpovídá obrovská nabídka obchodních řetězců. O množství výtvarných technik a nápadů také není nouze. Existují spousty různých knih s přesnými postupy a návody k vytvoření výrobků. Nesmíme však zapomenout na materiál, který nám poskytuje sama příroda, díky níž můžeme své výtvarné „nadšení“ aplikovat například kresbou – rytímklačkem do hlíny, malbou na kamínky, které si nasbíráme a „pomazlíme“ se s nimi. Zbytky různých materiálů v podobě útržků novin, fotografií, knoflíků, či obalů nám samozřejmě k nápadité výtvarné tvorbě poslouží také. Stačí se jen „zastavit“, něco hezkého si vytvořit a v tu chvíli je zaručena lepší nálada. Tímto směrem bychom měli vést všechny děti ve školních zařízeních.

Učitelovo hodnocení

„Chceš-li naučit hodnotit ty druhé, musíš začít především u sebe“ (Cottonová, 1995, s. 164).

Hodnocení žáka je ve výtvarné výchově velmi důležité. Jednou větou můžeme u dětí zcela zmařit jakoukoliv snahu o lepší výsledek, proto je zapotřebí hodnotit velmi promyšleně. V kapitole, ve které se pokouším definovat umění, uvádím, že každý člověk může mít pro jedno výtvarné dílo rozdílné hodnocení od ostatních. Například umělecké dílo Jacksona Pollocka s názvem Žluté ostrovy (r. 1952), které ve mně může

vyvolat pocit smutku a zklamání ve druhém člověku vzbuzuje pocit obdivu nad vykonaným dílem. To bylo vyhotoveno technikou „drippingu a rozlévání barev na plátno“ (Sturgis, Clayson, 2000, s. 247). Z tohoto důvodu musíme ve výtvarné výchově hodnotit s velkou opatrností.

„Informativní hodnocení je pro žáka rádcem, co a jak má dělat, nikoli trestem za to, co neudělal nebo pokazil. Informativní je pedagogické hodnocení, které žákovi umožní lépe se rozhodovat na cestě k dosahování vzdělávacích cílů. Chce-li žák rozšířit nebo prohloubit své znalosti, napravit nedostatky nebo vylepšit svou školní „reputaci“, mělo by mu hodnocení ze strany učitele poskytnout dostatek informací k tomu, aby žákovo úsilí bylo zdařilé“ (Slavík, 1999, s. 112).

Ve výtvarné výchově si musí každý vyučující předem stanovit kritéria hodnocení tak, jako tuto skutečnost a návod popisuje Jan Slavík ve své knize. K předmětu výtvarná výchova upozorňuje na důležitost originality výtvarného projevu.

„Originalitou nazýváme schopnost žáka vytvářet výtvarné projevy odlišné od obvyklého průměru, buď vzhledem k nějaké skupině tvůrců (např. odlišnost od průměru třídy), nebo i vzhledem k vlastnímu vývoji („nový krok“ ve vlastním vývoji). Originalita se projevuje ve formě práce jako neobvyklé použití výrazových prostředků (neobvyklost tvaru, barvy, techniky), anebo v obsahu práce (humornost, fantastičnost).

(+) *Originální projev.* Výtvarná práce je překvapivá, zvláštní, neobvyklá, „hýří nápady“, dokáže rozesmát nebo rozčítit.

(-) *Neoriginální projev.* Práce je „tuctová“ („takových jsem viděl(a)“), působí nudně.“ (Slavík, 1999, s. 114).

2. MUZEJNÍ A GALERIJNÍ PEDAGOGIKA – VYMEZENÍ POJMU MUZEUM A GALERIE

Muzejní a galerijní pedagogika tvoří samostatnou (vyčleněnou) a velmi důležitou část zprostředkování výtvarného umění. Muzeum, či galerie působí jako tzv. pojítka mezi uměleckými díly a veřejností, zjednodušeně řečeno jde o prezentaci umění na veřejnosti. Galerijní pedagogiku můžeme označit za poměrně novou etapu zprostředkování umění, která v sobě skrývá výrazný multikulturní charakter a je čím dál více žádaná ve vzdělávacích institucích, jako jsou základní, základní umělecké a střední školy. Se zavedením rámcového a školního vzdělávacího programu se stává tato možnost výuky stále populárnější a žádanější.

Cílem muzejní a galerijní pedagogiky je bezesporu rozšiřování znalostí, postojů a hodnot dětí. Prvořadou činností se přirozeně stává ochrana kulturního a přírodního bohatství a vnímání světa kolem sebe – potřeby společnosti, potřeby lidí a přírody.

V této kapitole jsou mnohokrát používána dvě klíčová slova: **muzeum** a **galerie**. Myslím si, že laik nevidí žádný rozdíl mezi těmito slovy. Ovšem opak je pravdou a jistý rozdíl zde určitě najdeme.

„Zajímavou okolností v provozu dnešních muzeí umění jsou drobné odlišnosti v názvu. Zatímco v českém prostředí jsme běžně zvyklí označovat instituci, která se zabývá vytvářením a prezentováním sbírky umění názvem galerie, v zahraničí se vedle tohoto názvu velmi často uplatňuje označení muzeum. V německy mluvících zemích název muzeum jednoznačně převládá a lze říci, že právě zde je nejvíce stabilizováno odlišení muzea jako instituce vytvářející a prezentující sbírku umění od galerie jako instituce, která pouze formou výstav umění prezentuje, ale sbírku nevytváří“ (Horáček, 1998, s. 37).

Existují však ještě menší galerie, které sbírky neuchovávají, jsou založeny pouze na výstavní činnosti po omezenou dobu. Tyto mívají většinou soukromého zřizovatele.

Mezinárodní rada muzeí (International Council Of Museum) definuje tento pojem takto: „Muzeum je stálou nevýdělečnou institucí ve službách společnosti a jejího rozvoje. Muzejní instituce je otevřená veřejnosti, získává, uchovává, zkoumá, zprostředkovává a

vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení“ (ICOM, 2001).

Domnívám se, že mnoho lidí zdaleka netuší, kolik programů různá muzea a galerie nabízí. Zajisté by byli překvapeni, že se mohou i zábavnou formou a vlastním zapojením do procesudozvědět mnoho zajímavých informací a poznatků z oblasti výtvarného umění. V dnešní době muzea nejsou „pouhou“ výstavní síní různých expozic.

„Muzeum, či galerie nejsou pouze nějaký skladištěm náhodně vybraných věcí, ale zcela určitě jedinečným místem, ve kterém probíhá interakce mezi člověkem a muzei“ (Šobáňová, Šobáň, 2012).

2.1 HISTORICKÝ VÝVOJ MUZEÍ A GALERIÍ

Protože ve své práci věnuji jednu kapitolu galerijní pedagogice, domnívám se, že bych měla uvést také malý „průřez“ historií těchto institucí. V odborné literatuře se uvádí, že zprostředkování umění je jako součást provozu umění považováno až v posledních dvaceti, třiceti letech. Přesto můžeme říci, že má svou historii stejně starou jako umění samotné. „Pokud máme na mysli činnosti, které zintenzivňují kontakt veřejnosti s výtvarným uměním, nemůžeme se omezit jen na nejvíce viditelné formy, jakými jsou prezentace výtvarných děl v galeriích, popularizační literatura, pořady v rozhlase a televizi či aktivizující programy přímo v galeriích a muzeích“ (Horáček, 2012, s. 39). Galerie a muzea totiž mohou plnit svou funkci právě díky pravěké společnosti a jejich bohatství ve formě nástěnných maleb, nástrojů, atd. Také samozřejmě díky roli filozofů, kněžích, básníků v antickém i středověkém období, a postupem času s neustálým vývojem společnosti také s úlohou sběratelů, historiků umění, učitelů a umělců. Takto se nám „zjeví“ chronologický vývoj, ve kterém se s postupem času stále více objevovali a objevují lidé, kteří právě symbolizují „spojnici“ mezi výtvarným uměním a veřejností.

Vznik muzeí a galerií se datuje do 18. stol. a jak už jsem výše zmiňovala – dějiny tohoto fenoménu souvisí téměř s celými dlouhými dějinami lidského rodu. Když se zamyslíme, takové „galerie“ existovaly už v pravěku v podobě jeskynních maleb. Až už v jeskyni Altamira, či francouzské Lascaux. Do doby vzniku dvou důležitých institucí, tedy 18.

stol., vznikaly „pouze“ rodinné, vladařské a církevní sbírky. Tyto však nebyvaly veřejně přístupné, takže docházelo k tomu, že dílo mohli vidět pouze majitelé, či jejich návštěvy. V tomto případě tedy hovoříme o funkci budoucího „animátora“, protože vlastník sbírky v této době zde působil jako průvodce návštěvy, který se jistě s radostí „chlubil“ svými exempláři. Od doby vzniku prvních muzeí. V 19. století vznikaly nové typy muzeí a rovněž v tomto století se objevil nový trend v podobě světových výstav. Tady se prezentovaly jednotlivé země ukázkami svých nejlepších výsledků z různých oblastí vědy, kultury, techniky. Výstavy se postupně staly velmi oblíbené, byly přímo fenomenální. V jejich důsledku poté vznikl nový typ muzea – technické muzeum. 20. stol. je pro muzea v rámci dějinných událostí dosti tragický, a to především v podobě ohromných ztrát. 1. a 2. světová válka poznamenala nejedno muzeum. „20. stol. však na druhé straně přineslo mnohé pozitivní prvky ve vývoji muzejní kultury: kromě již zmíněných myšlenkových impulsů vzniká například zajímavá muzejní architektura, která umožňuje dosud nevídané výstavní možnosti a rozšiřuje dosavadní funkce muzea. Propojení expozic s dalšími prostory vytváří z muzea pestré společenské centrum, místo pro setkávání a komunikaci návštěvníků“ (Šobánková, 2012, s. 75).

2.2 MUZEJNÍ A GALERIJNÍ EDUKACE

„Muzea a galerie nám pomáhají poznávat kulturní život společnosti. Tím obohacují citové prožitky každého člověka, který se účastní kulturního a sociálního dění ve světě. Vzdělání, které považujeme za organizované osvojování poznatků, postojů, dovedností, či hodnot, nemusí být organizované pouze ve škole, ale naopak díky novému rámcovému a školnímu vzdělávacímu systému, probíhá i zcela neformálním způsobem. Existují i vzdělávací příležitosti v podobě nejrůznějších kurzů, seminářů, přednášek (tyto příležitosti právě muzeum tradičně nabízí). Vzděláváme se samozřejmě také prostřednictvím organizované i soukromé zájmové činnosti, četbou, samostudiem, pracovní praxí“ (Šobánková, Šobán, 2012, s. 20). Mezi další zdroje ve vzdělání patří samozřejmě také televize, rozhlas, knihovny, divadla a již mnohokrát sdílená muzea a galerie. Díky těmto institucím získáváme možnost vzdělávat se, získávat určitou kvalifikaci, zdokonalovat své znalosti i mimo systém školního vzdělávání, tedy kdykoliv v průběhu života.

S **galerijní pedagogikou**, hlavně tedy se slovem pedagogika, úzce souvisí pojmy, jako jsou: výchova, vzdělávání, formální vzdělávání, neformální vzdělávání, edukace. Definice těchto pojmů je zde určitě „na místě“.

Podle Jana Průchy je výchova „činnost pro společnost, při které se předává duchovní majetek společnosti z generace na generaci. Zprostředkovávají se přitom vzorce norem a chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod. Uskutečňuje se prostřednictvím rodinné výchovy již od nejranějšího věku dětí. Výchova je proto v pedagogickém pojetí hlavní složkou procesu socializace.“ Na rozdíl od socializace je však výchova „záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti. Výchova je tedy v nejširším slova smyslu záměrným utvářením, formováním, kultivací osobnosti“ (Průcha, 2000, s. 14). Touto definicí výchovy můžeme říci také to, že je zcela možné považovat muzea a galerie za výchovné instituce.

Termín **vzdělávání** vymezují pedagogové odlišným způsobem. Jedna skupina autorů se přiklání k faktu, že v některých pojetích znamená vzdělávání totéž, co výchova. Další část pedagogů však vymezuje tento pojem pouze jako rozvoj intelektové, racionální složky osobnosti vzdělávacího jedince. „Podrobněji je třeba zastavit se u jiného aspektu vzdělávání, který je podle našeho názoru především předmětem sváru mezi (muzejními) pedagogy a muzeology. Vzdělávání je totiž často chápáno jako „institucionalizovaná“, organizovaná, řízená a plánovitá činnost. A právě k tomu organizovanému procesu se někteří muzeologové staví zády a tvrdí, že není věcí muzea“ (Šobánková, 2012, s. 198, 199).

Pojem **edukace** podle odborné literatury tvoří výchova i vzdělání, důležité je, že se zde nehledají rozdíly mezi těmito dvěma termíny. Edukace je náhradou pro dřívější a také komplikovanější pojem výchovně-vzdělávací proces. Zde je také propojení výchovy a vzdělávání vyjádřeno. Podle Průchy se při edukaci „nějaký subjekt učí a jiný subjekt (nebo technické zařízení) mu toto učení zprostředkovává – tj. vyučuje“ (Průcha, 2000, s. 16). Pokud máme na přesném příkladu ukázat definici tohoto pojmu, pak je v našem případě (učitelství pro 1. stupeň ZŠ) tím, kdo se učí, žák. Na druhé straně, toho, kdo zprostředkovává informace, je potom pracovník muzea pro tuto úlohu pověřený.

„Muzejní edukaci můžeme považovat zejména procesy, které muzeum připravuje nad rámec běžné prezentace sbírek a které učební procesy facilitují přímým způsobem“ (Šobánková, 2012, s. 219, 220). Muzejní a galerijní edukace může být facilitována dvěma způsoby, a to buď přímo, nebo nepřímo.

Nesporně důležitou roli v muzejní edukaci zastává člověk, který umění návštěvníkům muzeí zprostředkovává. Tím je tzv. facilitátor, neboli muzejní pedagog, někdy může tuto roli plnit i průvodce, restaurátor atd. Nyní hovoříme o přímé facilitaci, tedy přímé komunikaci se žáky, či návštěvníky muzea (galerie). Muzejní pedagog se plně věnuje skupině žáků, hovoří s nimi, odpovídá na jejich dotazy, reaguje na jejich poznámky, pomáhá s vyplňováním pracovních listů, reflektuje aktivity, jimiž se žáci zabývali. Tento typ zprostředkování umění je v současné době velmi populární také právě proto, že sami návštěvníci i učitelé si velmi dobře uvědomují přínos těchto návštěv v podobě získání mnoha potřebných a zajímavých informací přímo z úst odborníka zaměstnaného v muzeu či galerii. „Samotná muzea, která zřizují edukační oddělení, chtějí především komunikovat s veřejností a co nejzajímavějším způsobem zprostředkovávat své sbírky návštěvníkům. V současnosti chápeme muzejní a galerijní edukaci jako jedinečný vklad pro pedagogiku, který muzea a galerie nabízí ve snaze co nejlépe zprostředkovat muzejní sbírky svým návštěvníkům“ (Šobánková, Šobán, 2012, s. 49).

Na druhé straně vidíme facilitaci nepřímou, v dnešních podmínkách a možnostech podle mého názoru nedostačující. Jedná se o formu edukace, kdy návštěvu expozice nevede žádný průvodce. Žáci mají k dispozici veškeré vybavení muzea potřebné k danému tématu, avšak všechny úkoly, pracovní listy, tvůrčí koutky, informační panely si prochází skupina sama, neprobíhá zde zpětná vazba po odborné stránce.

Edukační působení muzeí a galerií využívá široká veřejnost. Návštěvníci mohou být z řad odborníků i laiků, zahraničních i tuzemských turistů, školních skupin všech kategorií školního vzdělávání, návštěva galerie může být i cílem rodinného výletu. Všechny věkové kategorie jsou zde vítány. „Muzeum jako samostatný edukační činitel zasahuje především do oblasti neformálního vzdělávání. Do vzdělávání formálního zasahuje obvykle jako partner formálních vzdělávacích institucí, tedy škol. V současnosti se edukační potenciál muzea nejhojněji realizuje právě zde a školní skupiny tvoří vysoké procento návštěvníků“ (Šobánková, 2012, s. 221).

2.3 GALERIJNÍ A MUZEJNÍ PROGRAMY PRO VEŘEJNOST

Abychom muzeum nebo galerii navštívili, předpokládá se, že nás nějakým způsobem „upoutá“ a zaujme natolik, abychom získali co nejlepší zážitek, ale hlavně – abychom toužili po další návštěvě. Pro tyto účely jsou samozřejmě zmiňované instituce vybaveny bohatým programem. Vždy však záleží na zaměření muzea (galerie). Zprostředkování probíhá formou komunikace, přičemž muzejní pedagog (facilitátor, lektor) prohlubuje setkání návštěvníka s vystavenými exponáty.

„Podle způsobů, jakými postupuje, zejména podle míry přednášených teoretických poznatků a podle rozsahu praktických činností, k nimž účastníky programu vede, je možné stanovit tři základní skupiny programů:

- **Teoretické programy** – ty, v nichž je hlavní důraz kladen na výklad a práci s teoretickými poznatky. Základními typy těchto programů jsou **přednášky, prohlídky a besedy**.
- **Praktické programy** – rovněž vycházejí z teoretických poznatků, ale jsou především založeny na praktické činnosti účastníků, kteří prostřednictvím drobných tvůrčích etud, případně i rozsáhlejších výtvarných programů poznávají něco podstatného o výtvarných dílech i obecně o umění. Nejvýraznějším příkladem praktických programů jsou **praktické kursy, ateliéry a tvůrčí dílny**.
- **Programy smíšené** – takové komunikativní typy aktivit, při nichž je teoretická problematika v rovnováze s praktickými činnostmi. Typickým příkladem jsou **animace**, které vedle rozvíjení kreativity zprostředkovávají formou praktických etud teoretické poznatky“ (Horáček, 1998, s. 63).

Tento typ programů – **animace** – je velmi osvědčeným způsobem zprostředkování umění pro věkovou kategorii žáků, kteří plní povinnou školní docházku. Je zcela jasné, že v případě, kdy stejný program navštíví žáci dvou věkově odlišných kategorií, např. žáci 1. stupně ZŠ a žáci gymnázia), musí mít animátor připraveny dvě metodicky odlišné verze pro každou věkovou skupinu zvlášť. Z vlastních zkušeností a poznatků, myslím, můžeme říci, že pro mladší věkovou skupinu zvolíme program s větším podílem praktických činností. Naopak u středoškolských studentů zvolíme variantu na většinově teoretické bázi.

„Vedle těchto základních typů nejčastěji využívaných programů nabízejí jednotlivé instituce ještě další aktivity, jako jsou příležitostné akce, setkání s umělci, návštěvy ateliérů, exkurze v plenéru, happeningové akce či mezioborové tvůrčí dílny, využívající například hudbu či literaturu. Podle běžné nabídky i podle evaluačních statistik však zcela jednoznačně převládají prohlídky, podstatně méně jsou využívány animace a ještě menšího procenta návštěvníků se týkají tvůrčí ateliéry“ (Horáček, 1998, s. 66).

Komentovaná prohlídka je nevyužívanějším typem prezentace programu. Jak již víme, patří do skupiny teoretických programů a z historického hlediska je nejtradičnější. Obsah prohlídky závisí na znalostech muzejního pedagoga. Výklad musí být velmi propracovaný a promyšlený, po odborné stránce musí být správný, vzhledem k věku přiměřeně obsáhlý a samozřejmě také srozumitelný a zajímavý. Lektor sám volí dle zkušeností míru faktů, které návštěvníkům různých věkových kategorií bude sdělovat.

„Po formální stránce by **besedy** měly být programem, v němž ke stanovenému tématu nastane po nějakém vstupním či úvodním komentáři diskusní výměna názorů. Cílem besedy je především tlumočení určitých poznatků, ale současně i aktivizace tvořivého přemýšlení účastníků. Doplňujícím cílem je i třibení schopnosti formulovat a sdělovat vlastní názor, ale také cvičení schopnosti formulovat otázku. Beseda je nejmórazněji ze všech forem muzejní a galerijní pedagogiky postavena na metodě rozhovoru, tedy na přímém dialogu mezi lektorem a návštěvníky“ (Horáček, 1998, s. 68). Důležitou součástí besedy je také místo, kde se odehrává. K debatě na danou problematiku může docházet přímo na výstavě exponátů před originály, ale také mohou být realizovány za „pomoci“ různých projekcí, diapozitivů, interaktivních pomůcek, a to v jakémkoliv jiném prostředí.

Ateliérové dílny jsou dnes také součástí větších galerií a muzeí. Charakteristické pro tento typ programu je jeho časový fond, a to z toho důvodu, že mnohdy jde o několikadenní edukační proces. Hlavní úlohu zde plní praktická činnost návštěvníků. Horáček ve své publikaci píše o **kursech**, které představují ty samé činnosti, jen jsou v Německu uváděny pod tímto názvem. Ve většině případů můžeme hovořit o týdenních ateliérech, které jsou koncipovány pro děti všech věkových kategorií v době prázdnin. „**Praktické tvůrčí kurzy** mají tři základní zcela osobité odlišnosti. Především se zde díky delšímu časovému úseku mohou lektori zaměřit i na náročnější praktické

činnosti, zejména na technicky komplikované práce s různými materiály, nebo dokonce dílenské činnosti ve specializovaných ateliérech či dílnách v muzeu i mimo něj. Současně je v týdenních ateliérech možné koncipovat práci jako určitý navazující a vyvíjející se cyklus úkolů nebo jako celistvý projekt, což u běžných dvouhodinových programů není vůbec proveditelné. Třetí osobitostí tvůrčích dílen je, že díky jejich návaznosti se obvykle ustálí i určitý okruh účastníků, takže se zde vlastně opakovaně schází téměř stejný kolektiv“ (Horáček, 1998, s. 69).

Zvláštní programy bývají obvykle zřízeny v těch výstavních institucích, ve kterých existuje tzv. lektorské oddělení. Tyto mají v každoročním programu místo i pro akce výjimečné. Jsou to typy programů, které nemohou přiřadit k obsahově blízkému tématu vystavovaných expozic a také k běžným aktivitám. Nejčastěji používaným typem programu je bezesporu *den otevřených dveří* a *den umění*. Dále to mohou být různé *prezentace nakladatelství, výroční akce, konference, návštěvy ateliérů, nebo také exkurze v plenéru.*

Animace patří mezi smíšené typy programu, tudíž, jak už bylo výše uvedeno, teoretické poznatky a praktické činnosti jsou zde v určité rovnováze. Převaha jednoho z odvětví však není předem stanovena. Poměr, nebo chceme-li nepoměr mezi teoretickými a praktickými aktivitami záleží na typu výstavy a věkovém, či jiném složení skupin návštěvníků. Proto si veškerá pravidla pro průběh animace určuje podle svých zkušeností sám animátor. Důležitá je zde ovšem ta skutečnost, že účastníci tohoto typu programu nezastávají pouze roli posluchačů a diváků. Aktivně se zapojují do průběhu celé animace. „Animace v galeriích jsou „oživující“ činnosti, při nichž návštěvníci pomocí různých materiálů či předmětů vytvářejí dílčí výtvarné etudy, které svým principem, technologií nebo obsahovým zaměřením navazují na sledované výtvarné dílo. Výrazem animace, pro který bohužel nenacházíme vhodné české slovo, vyjadřujeme prvek oživení ba vyburcování osobní tvořivé aktivity, kterou lze považovat za jeden z významných prostředků k otevření cesty k vnímání současného umění“ (Horáček, 1998, s. 71, 72). Horáček dále uvádí, že „právě zážitek a prožitek jsou dvě nejvýznamnější hodnoty, k nimž animace směřují. Animace je proces kontaktu s výtvarným dílem, který účastníky vede prostřednictvím zážitku k možnostem bohatšího poznání a k získávání nových zkušeností“ (tamtéž). Mezi cíle animací řadíme: probouzení zájmu (hlavní a nejdůležitější úkol), citový zážitek, osvojování informací o

vývojových etapách dějin umění, rozvíjení schopnosti „číst“ hodnoty a význam uměleckého sdělení, s čímž souvisí také hledání vlastního názoru. Dalším neméně důležitým cílem je také sebezpoznání účastníků. „Umělecká výchova v podobě animací by tedy měla upoutat pozornost k uměleckému dílu, ukázat jeho postavení v dějinách umění, objevovat vztah uměleckého sdělení k soudobému vnímání světa a prostřednictvím umění by také měla aktivizovat osobnostní tvůrčí schopnosti i sociální vztahy mezi účastníky“ (Horáček, 1998, s. 74).

Samozřejmě existuje mnoho rozporů v oblasti vnímání animací počínaje tím, že animace jsou vedeny především zábavným způsobem tak, aby zaujal každého diváka. Oproti tomu však vyvstává myšlenka, že umění je společností chápáno na velmi vážné úrovni, sděluje velmi vážné myšlenky. I tento je jeden z důvodů kritiky animací. Avšak z pohledu učitele, jehož profesní náplní je právě zaujmout žáky probíranou učební látkou, jsou druhy těchto zábavných galerijních programů pro děti naprosto vyhovující a zcela vítané.

„Každá animace by měla obsahovat alespoň tyto body:

- seznámení žáků s galerijním prostředím jako s institucí, poučení o chování v galerii
- seznámení s autorem, prohlédnutí výstavy
- aktivní práce s originálem díla (hledání detailů, prvků, významů, psaní poznámek)
- tvořivá činnost žáků, při níž dochází k propojení myšlenky umělce s myšlením žáka skrze jemu blízké věci
- diskuze, zhodnocení animace, interpretační skok (porovnání díla s jinými autory – nejlépe současnými, vysvětlení díla prostřednictvím tvorby jiných autorů)
- práce s pracovními listy by měla pomoci utříbit poznatky“ (<http://www.anyart.cz/sluzby/doprovodne-programy/>, online).

2.4 GALERIE, MUZEUM – ŠKOLA, ANEB VZÁJEMNÁ SPOLUPRÁCE

Galerie či muzeum nabízí škole velké možnosti počínaje zpestřením výuky a změnou výukového prostředí. Největším přínosem vzájemné spolupráce se však zdá být pomoc muzea při plnění výchovně-vzdělávacích, tedy edukačních cílů. V mnoha případech však i přes tyto obrovské možnosti nedochází ke spolupráci takové, jako by se mohlo

očekávat. Dalo by se říci, že ne všichni pedagogové mohou považovat návštěvu galerie, muzea za přínosnou, v jiném případě by mohl nastat problém v nedostatečné informovanosti pedagogů o nabídkách edukačních programů v muzeích. I přes tyto skutečnosti však existuje celá řada učitelů, kteří jsou přesvědčeni o tom, že jsou tyto instituce velkým přínosem v plnění edukačních cílů.

„Současné změny kurikulární reformy ve školství umožňují větší možnosti a flexibilitu školy v návštěvě kulturní instituce, realizaci vlastní výuky mimo budovu školy spolu s využitím sbírkových fondů pro učení. Rámcové vzdělávací programy umožňují učitelům pro systematické a trvalé využití edukační nabídky vzdělávacích institucí, ke kterým patří i muzeum. RVP a ŠVP tak poskytuje dobrou příležitost učitelům a školám upevnit spolupráci muzea a školy jako součást vzdělávacího systému České republiky. V této oblasti je velký potenciál muzeí, která se mohou stát rovnocenným partnerem školám a podpoří tak rozvoje klíčových kompetencí dětí“ (Šobánková, Šobán, 2012, s. 57).

K tomu, aby byla spolupráce mezi muzeem a školou efektivní, vytvořila A. Brabcová kritéria, která pro lepší spolupráci muzea od škol, resp. od učitelů potřebují.

„Je třeba, aby:

- škola objevila a rozpoznala vzdělávací a výchovnou hodnotu muzea pro své vzdělávací záměry;
- se v muzeu odehrávaly aktivity, které škola nemůže nabídnout nebo zajistit;
- návštěva muzea byla zahrnuta do výukového programu každé školy (zatím se zpravidla nachází v kategorii školních výletů);
- návštěva muzea byla ve spolupráci s muzeem předem koncepčně připravena tak, aby mohla být co nejefektivněji využita;
- škola pomohla vybrat adekvátní část expozice nebo výstavy (návštěva celého muzea nebo příliš rozsáhlé výstavy se mine účinkem);
- po návštěvě muzea následovaly aktivity ve škole, zamyšlení nad smyslem předmětu výstavy;
- škola poskytl navštívenému muzeu zpětnou vazbu;
- škola žáky na návštěvu muzea připravila (s ohledem na ostatní návštěvníky je mj. zapotřebí poučit děti o vhodném chování)“ (Brabcová, 2003, s. 28).

„Muzeum nepochybně disponuje nezměrným edukačním potenciálem je jedinečným místem pro setkávání s muzeáliemi. Z pohledu učitelů má především výchovný smysl, je však také otevřeným prostorem živé komunikace, specifického poznání a radosti“ (Šobáňová, 2012, s. 260).

3. PROJEKT VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

3.1 VYMEZENÍ POJMU PROJEKT, POHLED DO HISTORIE

Slovo projekt bylo vytvořeno podle latinského slovesa proicio, které má mnoho významů, mj. předhazovat, vypovídat, vrhat se do nebezpečí. Můžeme jím myslet rovněž jakýkoliv záměr s jedinečným, novým cílem. Co se vzdělávání týče, termín projektové učení, vyučování velmi úzce souvisí s americkým filosofem a pedagogem, Johnem Deweyem, který tuto metodu poprvé navrhl a jehož cílem bylo zvyšovat motivaci žáků k vzdělávání. Touto myšlenkou se chtěl dopracovat k takovému řešení, aby bylo vyučování více spjato s praxí a aby došlo k odstranění smyšlených hranic mezi jednotlivými předměty. „Ideje Johna Dewey uvedl do praxe jeho kolega William Heard Kilpatrick (1871 – 1965), kterému nešlo ani tak o zvládnutí učiva jako především o rozvoj osobnosti dítěte. Kladl důraz na zájem, odpovědnost i mravní rozvoj žáků a navrhl koncentrovat učební látku v projektech“ (Coufalová J.; Projektové vyučování pro první stupeň základní školy, r. 2006; Labyrint - Metodický list 1/2010, Projektové vyučování).

V souvislosti s historií, již od doby vzniku projektového učení, samozřejmě existují mnohé definice, mnohá vysvětlení tohoto pojmu.

„Ve velmi obecné rovině chápeme projekt jako dlouhodobou, plánovanou a organizovanou činnost, která vede ke konkrétním výsledkům a je realizací nějakého předem pojatého úmyslu. V rámci uměleckého pole se dnes jako projekt označuje mnoho uměleckých aktivit, které se vymykají klasickým uměleckým druhům“ (Šobánková a kol., 2015, s. 13).

Projekt v jakémkoli odvětví můžeme chápat jako dlouhodobý plán, jakým lze systematicky organizovat činnosti soustředěné na jedno hlavní téma. Projekt je chápán jako jeden komplexní úkol, s jehož problematikou se žáci samostatně vypořádávají (řeší daný problém, problémovou situaci). Žáci jsou pomocí této metody vedeni k samostatnému řešení problémů spojených s životní realitou (praxí). Charakteristickým znakem zde bývá určitý výstup formou výrobku, či praktického řešení problému. Projekty často využívají mezipředmětové vztahy.

„Od původního Deweyho pojetí se dnes chápání projektu v praxi posunulo do několika různých rovin:

- projekt jako integrace různých témat (mezioborově zaměřený a integrující uměle izolované vzdělávací obory ve škole);
- projekt jako specifický způsob strukturace vzdělávacího obsahu (směřující k hlubšímu ponoru do určitého problému a integrující různé pohledy na dané téma);
- projekt jako sled praktických činností vedoucích k výsledkům v podobě výtvarného, dramatického nebo slovesného produktu;
- projekt jako řešení praktického problému ze života (žáci se učí řešit reálné problémy např. jak vydávat školní časopis, jak získat prostředky na nákup nových pomůcek, jak organizovat akci pro mladší spolužáky aj.)“ (Šobáňová a kol.; 2015, s. 13, 14).

„U nás projektové vyučování prosazovali zejména Václav Příhoda, Jan Uher, Stanislav Vrána a Karel Velemínský, kteří studovali v USA přímo u Johna Deweye“ (Coufalová, 2006; Labyrint - Metodický list 1/2010, Projektové vyučování).

Podle V. Příhody je projekt využíván při projektové metodě a je seskupením problémů. Projekt je: „vlastní podnik žáků, který dává vyučování jednotný cíl a přispívá k jeho životnosti. Projekt představuje koncentrované úkoly zahrnující organicky stmelené učivo z různých předmětů nebo pouze z téhož předmětu“ (Příhoda, 1936, s. 161). Projekt v sobě obsahuje komplexní úkoly kolem určité konkrétní problematiky i cestu, pomocí níž směřuje k cíli. Projekt je prostředkem k dosažení cíle, nikoli samotným cílem.

3.2 PROJEKTOVÁ METODA X PROJEKTOVÉ VYUČOVÁNÍ

Podle Kratochvílové (2006) je **projektové vyučování** druhem výuky, který je založen na **výukové metodě**.

Projektová metoda spojuje učivo společnou myšlenkou a její náplní je práce na problému v určitých souvislostech. Charakteristika projektové metody spočívá v organizované učební činnosti, která směřuje k určitému cíli, tedy k realizaci projektu a

jeho výstupu. Projektová metoda nepodává žákům hotové informace, ale vzbuzuje v nich touhu po poznání a objevování něčeho nového. Dle odborné literatury je za hlavního autora projektové metody považován ji zmíněný William H. Kilpatrick (1871 – 1965).

Projektové vyučování je vyučování založené na projektové metodě, vychází z projektové metody. Žáci se v rámci motivace podílejí na volbě tématu projektu. Plnění úkolů má tedy pro děti osobní význam. Děti si postupně shromažďují informace a dokumentaci potřebnou k realizaci projektu, plánují, vytvářejí výstup, který poté formou prezentace představí ostatním spolužákům, rodičům apod. Vyučující je zde v roli poradce, průvodce, pomocníka, facilitátora, konzultanta. Je členem týmu, podílí se na plánování i hodnocení.

„Kilpatrick dále zdůrazňoval, že projekt je záměrné, cílevědomé jednání, které splňuje tato kritéria:

- otevřenost, takže žáci mají možnost zasahovat do výběru látky a tématu; program učení zde není předem pevně stanoven;
- téma projektu má reálnou souvislost s mimoškolní skutečností;
- projekt stojí na vlastním zájmu žáků (žáci mají vnitřní motivaci podílet se na jeho řešení);
- projekt má konkrétní viditelný výsledek; kromě poznatků žáci získají nějaký druh odměny“ (Šobánková a kol., 2015, s. 20, 21).

3.3 NÁLEŽITOSTI PROJEKTU

Realizaci projektu můžeme rozdělit do dvou částí:

- **plánovací činnost** – je „postavena“ na celkovém promyšlení obsahu, tedy na zvážení všech kritérií, která jsou potřebná k realizaci projektu (vybavení třídy, dostatek prostoru k realizaci, popř. činnosti mimo školní budovu a uvědomění si případných komplikací s nimi spojených – dostatek materiálu, počasí);
- **realizace projektu** – vlastní činnost žáků, hodnocení průběžné i celkové, prezentace projektu.

„Rysy, které má projekt obsahovat:

- Projekt vychází z potřeb (potřeba získávat nové zkušenosti, odpovědnosti za svou činnost, ...) a zájmů dítěte.
- Projekt vychází z konkrétní a aktuální situace, která se neomezuje jen na prostředí školy.
- Projekt je interdisciplinární.
- Projekt je především podnikem žáka.
- Práce žáků v projektu přináší konkrétní produkt, tj. výstup, kterým se účastníci projektu prezentují.
- Projekt se zpravidla uskutečňuje ve skupině (ale může být i projekt individuální).
- Projekt umožňuje začlenění školy do života obce nebo širší veřejnosti.“
(Coufalová, 2006, s. 11)

Co bychom měli od projektu očekávat?

- projekt by měl v dětech vzbudit nadšení, zaujmout je a motivovat;
- projekt by se měl odlišovat od běžného stylu výuky;
- projekt by měl být mezipředmětově propojen;
- projekt by měl nabídnout žákům nové zkušenosti, které si mohou v rámci projektu vyzkoušet;
- díky projektu by měli žáci získat nové informace;
- projekt by měl dětem poskytnout také nové poznatky, jež si zapamatují.

Příprava projektové metody probíhá v několika krocích:

- Učitel analyzuje určitou skupinu žáků, specifikuje věk, počet žáků ve třídě, zařazení integrovaného žáka, možnosti a materiální vybavení třídy.
- Učitel hledá základní téma výtvarného projektu, stanoví si základní cíle a východiska, jaká bude časová dimenze, ujasní si záměr (jaký je hlavní smysl – chce rozšířit konkrétní poznatky a dovednosti žáků).
- Učitel dané téma rozpracuje na dílčí části, součástí může být myšlenková mapa – jedna z výukových metod Čtením a psáním ke kritickému myšlení. Žáci si touto metodou vybavují své znalosti a zkušenosti v daném okruhu, tuto metodu používáme především v úvodu vyučovací hodiny. Brainstorming – na tabuli,

papír napíšeme téma projektu a s pomocí dětí sepisujeme okolo různé nápady, které máme s daným tématem spojené.

- Učitel vhodnou motivací seznamuje žáky s vybraným tématem a jeho cíli.
- Učitel dbá na propojení daného tématu s učebními osnovami.
- Žáci s učitelem realizují projekt, průběžně ho hodnotí.
- Učitel pořizuje fotodokumentaci a na závěr projektu ji zpracuje.
- Nedílnou součástí je celkové zhodnocení a prezentace projektu (výstava)“ (Šobáňová, 2006).

Práce na samotném projektu probíhá v několika fázích, které se u různých autorů mnohdy liší. Avšak můžeme říci, že na základních pěti se shodují.

Základní kroky projektu:

- **Podnět**, který je představován formulací cílů, stanovení výsledku činnosti.
- **Plánování**, tj. vytyčení základních otázek, tématu, typu činnosti.
- Samostatná **realizace** projektu, jeho provedení.
- **Zhodnocení** práce na projektu, které by mělo probíhat jednak tak, že učitel a žáci ve vzájemném dialogu před třídou zhodnotí práci na projektu, i tak, že se žáci vzájemně hodnotí.

Náměty na projekt mohou vycházet od učitele, od žáků, ale také od rodičů. Jak už bylo výše uvedeno, nejlepší variantou je volba projektového tématu ze strany žáka, protože jej vede k větší motivaci. Nejdůležitější je v této fázi rozhodnutí o tom, co bychom měli dělat, proč a jakým způsobem. Podnět k projektu by měl mít potřebu řešení nějakého problému.

V tomto kroku – **plánování** - je nutné ujasnit si smysl projektu - tedy z jakého důvodu projekt uskutečňujeme, účel. Učitel zde provádí plánování, rozvrh projektu na základě svých zkušeností a definuje cíle.

Samotná **realizace** projektu probíhá dle předem stanoveného plánu. Dochází zde k přípravě potřebného materiálu, pomůcek a všeho potřebného k vyhotovení výrobku, proto je velice důležitá aktivita dětí. Také nesmí zůstat v pozadí samostatnost žáků a schopnost spolupráce ve skupině. Učitel žáky podporuje, radí jim, koordinuje jejich činnosti, rovněž žáky motivuje a usměrňuje aktivity tak, aby byly dosaženy stanovené cíle v co nejlepším rozsahu. V rámci realizace projektu mohou nastat situace vymykající

se původnímu plánu. Ty je pak možné za pomoci improvizace vyřešit. Kreativita může přispět k realizaci projektu obohacením o další prvky.

Prezentace projektu je dalším krokem. Presentovat své práce mohou žáci názornou ukázkou v podobě výstavy, obrazu, fotografie, videozáznamu atd. Předvádějí, ukazují výsledky své práce, seznamují ostatní spolužáky s poznatky, které získali při realizaci projektu. Presentovat své projekty mohou děti před třídou, ale také před rodiči, či jinými třídami.

Při **hodnocení** dochází k reflexi celého projektu od počátečního plánování po konečný výsledek. Důležitou složkou hodnocení je sebehodnocení. Žáci sami posoudí, co se jim povedlo, nebo naopak, co by bylo vhodné příště vylepšit. Je potřeba zhodnotit projekt jako celek – zda byly splněny všechny požadavky, jak práce probíhala atd. Hodnocení může probíhat formou sdělování názorů ostatních účastníků projektu. Učitel však hodnotí na základě předem stanovených kritérií, dle svého názoru je plně vyhovující ústní sdělení, které zajisté vystihne lépe vše, co chce vyučující ohodnotit.

„Stavbu výtvarného projektu je obtížné přesněji vymezit, protože je závislá na volbě tématu a na způsobu uvažování učitele. Nejčastějším východiskem výtvarného projektu bývá prosté seznamování se zkoumanou skutečností, s jevem nebo s výtvarným problémem“ (Roeselová, 1997, s. 33).

Projekty ve výtvarné výchově mohou mít různorodé. Záleží například na účelu, pro který byl projekt realizován, na časovém rozmezí, tedy dobu trvání projektu, dalším kritériem může být počet účastníků se žáků atd. Tyto typy projektu vymezil Josef Valenta spolu s kolektivem autorů takto:

„Podle počtu žáků, kteří se projektu účastní, lze projekty rozdělovat na:

- individuální
- kolektivní – skupinové, třídní, ročníkové, víceročnickové, celoškolské

Podle času, jak dlouho práce na projektu trvá:

- krátkodobé projekty
- dlouhodobé projekty

Podle velikosti:

- projekty tzv. malé
- projekty velké

Podle míry zachování či propojení vyučovacích předmětů:

- v rámci jednoho předmětu
- v rámci příbuzných předmětů
- mimo výuku předmětů – vedle nich (zahrnují více předmětů či oblastí poznání)
- místo předmětů – (=likvidace= - byť i třeba omezená – předmětové struktury)

Podle koncentrace kolem určité základní sjednocující myšlenky

- obecné téma
- konkrétní podnět
- problém
- výchovně-vzdělávací cíl“ (Valenta a kol., 1993, s. 4 – 6).

Stejně jako každá výuková metoda i metoda projektová má své **klady a zápory**. Z hlediska dítěte můžeme klady vidět například v rozvíjení samostatnosti, v tom, že nese odpovědnost za výsledek své práce, rozvíjí iniciativu a kritické myšlení. Obrovským přínosem je motivace k učení, dítě se učí pracovat s informacemi a jejich zdroji – vyhledávání informací na internetu, v literatuře. Dále se dítě učí spolupráci s ostatními spolužáky, komunikaci, respektu a samozřejmě kompromisu při práci ve skupině. Neméně důležité je také rozvíjení fantazie a estetického citění.

Ze strany učitele mohou vyjmenovat tato základní pozitiva, kdy se dostává do nové role – poradce, dítě vnímá jako celek, nachází nové možnosti v oblasti hodnocení a sebehodnocení, rozvíjí své organizační možnosti.

Úskalí projektu spočívají ve velkých požadavcích na vyučujícího z pohledu náročnosti promyšlení celého projektu, schopnosti improvizace, organizace a řízení.

Projekt jako celek, od jeho prvotního plánování po samotné hodnocení, je časově dosti náročný. Dalo by se říci, že je to skládanka z různých částí a motivů, která „bere na vědomí“ veškeré myšlenkové i věkové odlišnosti žáků, jejich vědomosti a zájmy, v neposlední řadě také jejich výtvarné schopnosti. Dává dětem možnost volit si cestu

k výsledku, k poznání nových možností, hledat souvislosti, učí je zkoumat. Pomocí projektové metody ve výtvarné výchově se žáci učí poznávat výtvarné umění, což je vede k tomu, aby v něm hledali svou další inspiraci pro vlastní výtvarné vyjádření.

„Rovina rozvíjení výtvarného jazyka, smyslového vnímání a interpretace bývá někdy opomíjena právě při mezioborových projektech na školách, kdy je část učitelů jiných předmětů mylně přesvědčena, že propojení s výtvarnou výchovou se dosáhne zařazením činností typu vytváření obrázků do sešitu, zhotovování barevných map do zeměpisu, vyráběním plakátů. Obhajování pozic výtvarné výchovy je tak v mezioborových školních projektech nezbytné, protože ve výtvarném projektu jde o víc než jen o ilustrování témat jiných oborů“ (Šobáňová a kol., 2015, s. 64).

PRAKTICKÁ ČÁST

4. REALIZACE PROJEKTU

Praktickou část, tedy realizaci projektu, jsem koncipovala do šesti příprav na hodinu učitele. Důležitým kritériem při volbě pojetí didaktické části pro mne byla rozmanitost výtvarných technik, které si mohou děti vyzkoušet, ale také různorodost témat, se kterými se žáci seznámí. Hlavní úlohu zde hrají ukázky děl umělců, které jsem vybrala a kterým se věnuji vždy v teoretické části. Mým cílem bylo seznámení žáků s uměleckým dílem a jeho zprostředkování. V přípravách na hodinu se věnuji například období pravěku a jeskynním malbám. Leonardo da Vinci a jeho freska mou pozornost získal také. Dále pak portrét – zde jsem vybrala dle vlastního uvážení ukázky děl napříč historií, které by mohly být pro děti zajímavé. Iluminaci a monogramu se věnuji v další přípravě na hodinu a za pomoci básně Ivana Blatného se podíváme i pod pokličku ilustrace. Poslední z mých ukázek je věnovaná nejen Jiřímu Kolářovi a jeho kolážím.

Žáky, se kterými jsem při realizaci příprav na hodinu spolupracovala, jsem vždy předem seznámila s důvody naší společné práce a průběhem následujícího vyučovacího procesu. Realizace projektu probíhala v rámci 4. a 5. ročníku.

4.1 JESKYNĚ ALTAMIRA – UKÁZKA JESKYNNÍ MALBY

Téma: Jeskyňní malby

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: výtvarná výchova

Ročník: 4.

Časová dotace: 4 vyučovací hodiny

Výukový cíl: žák rozpoznává a pojmenovává prvky vizuálně obrazného vyjádření – jeskyňní malby, tvar; pracuje s linií (zvíře), vyjadřuje rozdíly při vnímání událostí různými smysly a pro jejich vizuální vyjádření volí vhodné prostředky; chápe odlišnosti mezi realitou a uměleckým vyjádřením, vyjadřuje citový prožitek na základě smyslových podnětů; rozvíjí komunikační dovednosti – diskuse, vlastní hodnocení

Vzdělávací obsah: Pravěk, jeskyňní malby, Altamira, artefakt, kresba suchým pastelem

Výtvarná technika: muchláž, kresba suchým pastelem

Zadání výtvarné činnosti: vytvoření vlastní verze nástěnných maleb

Pomůcky: interaktivní tabule, náčrtkový papír formátu A3, vodové barvy, kelímek na vodu, voda, suchý pastel

Forma výuky: frontální, skupinová (4 žáci ve skupině)

Metody výuky: slovní, názorná, praktická

Reflexe: V prvních dvou vyučovacích hodinách probíhalo povídání o době pravěku. Žáci pozorně poslouchali a u promítaných ukázek diskutovali velmi aktivně, což potlačilo mé prvotní obavy. Vystávaly nové a nové otázky, na které jsme hledali formou diskuse společnou odpověď, někteří žáci sdělovali ostatním své poznatky z této doby. Teoretická část byla pro děti dostatečnou motivací na to, aby se těšily, až si zahrají na pravěké umělce a s obrovským nadšením se pustily do práce. Jejich vlastní fantazie a nápaditost dodaly výtvorům kouzlo originality. Závěrečná prezentace probíhala opět formou diskuse, žáci se navzájem pochválili a z mého pohledu byla vyučovací hodina úspěšná. Vlastní výstavu jeskyňních maleb jsme z důvodu nedostatku

času v průběhu vyučování umístili na nástěnku až po skončení poslední vyučovací hodiny.

TEORETICKÁ ČÁST - MOTIVACE

Žáky vyzveme, aby se pohodlně usadili na koberci a připravíme je na povídání o době Pravěku, které vypráví p. učitelka.

*U: „ Děti, odeberte se pomalu na koberec a vyberte si místo, kde se pohodlně usadíte. Já vám co nevidět prozradím proč. V tuto chvíli budete odpočívat a pozorně poslouchat informace, které budou důležité pro praktickou část dnešní výtvarné výchovy. Malinko se seznámíme s dobou pravěku. Mezi dobou, ve které žijeme my a dobou pravěku je obrovská časová hlubina, která bohužel zapříčiňuje fakt, že z dané doby nemáme bohužel žádné zápisy. Existují pouze některé artefakty – to jsou věci, které „vznikly lidskou rukou“, např. různé nástroje, nádobí, atd. Proto i o těchto lidech můžeme hovořit jako o „umělcích“ - to asi jen málokdo tuší! Člověk Homo Habilis (říkáme mu zručný) – vývojově před dnešním homo sapiens (což jsme my) – totiž překročil práh lidského intelektu výrobou primitivních nástrojů, které jsou rovněž nejstaršími kamennými nástroji. Tímto teď víme, že asi svedl mnoho praktických věcí, které my dnes bereme jako naprostou samozřejmost. Lidé v pravěku měli totiž bohatý duchovní život, měli bohatou kulturu, o níž svědčí dochované památky. V žádném případě nemůžeme pochybovat o skutečnosti, že pravěcí lidé byli velice praktičtí a zruční. Vždyť si poradili ve velmi náročných podmínkách bez jakýchkoliv „vymožeností“ dnešní doby. Období pravěku řadíme do období **prehistorie**. Tento termín můžeme vysvětlit tak, že vymezuje časový úsek od doby výskytu prvních pravěkých lidí, až do doby vzniku prvních písemných památek. Od této chvíle pak mluvíme o **historii**.*

*U: Pojdme se ale nejprve podívat na **MALÍŘSTVÍ V PRAVĚKU**. Pravěcí lidé své malířské umění praktikovali určitě na mnoha místech, především však v jeskyních – těmto dochovaným památkám říkáme **jeskynní malby** – které byly později nalezeny například ve Španělsku a Francii. Podle skutečností, které se zachovaly, bychom mohli říci, že ve svých malbách zobrazovali hlavně zvířata, která na vlastní oči viděli. Odborně se tomu říká zoomorfni náměty. Takže to jsou třeba koně, zubři, mamuti, jeleni, nosorožci, ale i divoká prasata a kozy. V odborné literatuře se také můžeme*

dočíst, že hlavním motivem pravěkých malířů je LOV – ten tedy zobrazovali ve svých dílech na stěnách jeskyň.

A teď by mě zajímalo, děti, čím si myslíte, že vlastně malovali?

Žákům dáme čas na přemýšlení, jednotlivé tipy vyslechneme.

U: Každý jistě ví, že nějaké vodové barvy, tempery, či olejové barvy (naši běžní malířští pomocníci) ještě neexistovaly, proto jim musela na pomoc příroda. Drtili například nerosty, které míchali s tuky nebo vodou a jako štětec jim posloužila zvířecí srst, případně také samotné prsty.

*Teď Vám položím jednu otázku důležitou pro dnešní výtvarnou výchovu. Slyšeli jste někdy, víte, nebo alespoň tušíte, co je **ALTAMIRA**?*

- *Nejznámější jeskyně, ve které se našly pravěké malby.*
- *Je dlouhá asi 300m.*
- *Je zde přes 180 obrázků lovné zvěře.*
- *Jednotliví živočichové dosahují až 3 metrové velikosti (to je ale výška, jak se takhle vysoko ti pravěcí lidé asi dostali???)*
- *Najdeme ji na severu Španělska (ukážeme na mapě).*

U: Nyní se podívejte na interaktivní tabuli, kde si promítneme ukázky těchto nástěnných maleb právě z jeskyně Altamira.

U: „ Na této fotografii vidíme ukázkou malířského umění z období pravěku v jeskyni Altamira. Co myslíte, děti, jaká zvířata vidíte? Dovedete je pojmenovat? Po společné dohodě tedy můžeme říci, že na ukázce této jeskynní malby jsou vyobrazeni nejspíše bizoni.

Ještě mě napadá, zda dovedete z obrázku odhadnout pozici malby? Je provedena na boční stěně, stropu, či podlaze? Co myslíte?“

U: Na druhé ukázce vidíme podrobněji s největší pravděpodobností bizona. Všimněte si zvýrazněných linií černou barvou, díky nimž můžeme rozeznat jednotlivé části těla tohoto zvířete. Je zvláštní, jak již v této době, době pro nás tak dávno minulé, dokázali lidé tvořit takto detailní malby. Zvěř, kterou lovili pro svou potřebu, znali tak dokonale.

U: Teď se podívejme na třetí fotografii, kde je zachycen přímo lov zvěře. O jaký druh se jedná? Necháme děti hádat. U: Myslím, že tedy z této ukázky můžeme říci, že vidíme stádo jelena, se kterým se pase několik laní. Nechybí ani mláďata – koloušci. A k lovu neodmyslitelně patří i lovci v pravé části formátu, kterých jsou na této ukázce čtyři. Jak všichni můžeme vidět, každý z nich má v ruce luk a šíp. A všimněte si, že malíř tohoto díla dokonce nezapomněl ani na takový detail, jako jsou náhradní šíp.

U: Pro pravěké jeskynní malby je charakteristické i to, že se na stěnách a stropěch jednotlivé obrazy překrývají. My už víme, že pravěcí lidé měli bohatý duchovní život a

v návaznosti na tuto skutečnost můžeme říci i to, že jeskynní malby pro ně měly hluboký náboženský význam. Víra, náboženství, rituály a obřady tvořily podstatnou část jejich životů. Možná, že zkrátka věřili ve skutečnost, že budou mít zvěře dostatek, když ji pomocí drcených nerostů smíchaných s tukem nebo vodou zobrazí na zed', či již zmíněný strop.

PRAKTICKÁ ČÁST – MUCHLÁŽ / KRESBA SUCHÝM PASTELEM

Po malé přestávce žáky pobídneme, aby vstali z koberce a pomalu utvořili skupinky po čtyřech, které si domluvili již předcházející týden ve vyučovacím bloku výtvarné výchovy.

Seznamy skupinek má pro kontrolu k dispozici vyučující.

U: Milé děti, v tuto chvíli se myšlenkami malinko zkusíme přemístit do doby pravěku. Nejprve utvoříme domluvené skupinky. Nyní Vám rozdám náčrtkový papír formátu A3, který jsme si připravili již minulý týden. Papír jsme zmuchlali, poté pomalu rozložili, aby se nepotrhal a natřeli Vámi vybranou vodovou barvou. V tuto chvíli nadešel ten správný čas, abychom si zkusili vyhotovit naši „jeskynní“ malbu. Budeme kreslit suchým pastelem.

Žákům názorně ukážeme přehnutí papíru A3 (v polovině svisle i vodorovně) tak, abychom získali čtyři přibližně stejné díly.

U: Takto nám vzniknou čtyři stejné části, každý z Vás bude mít tedy jednu. Nevadí, když budete malinko zasahovat do pracovní části Vašeho spolužáka, naopak tato skutečnost bude přínosem, protože, jak už jsme si v první části dnešního výtvarného bloku říkali, jednotlivé jeskynní malby se mnohdy překrývaly. Na Vás teď bude, abyste každý na Vám určenou část papíru suchým pastelem nakreslili zvířátko/a, které/á se Vám líbí. Může se jednat o Vaše vysněné zvířátko, které byste chtěli mít doma, můžete vyhotovit i exotické zvířátko, které se Vám zkrátka líbí. A samozřejmě ten, kdo doma nějakého „mazlíčka“ přímo chová, jej může vyobrazit také. Ještě poslední poznámka, než začnete tvořit Vaše „jeskynní“ malby - Vaše výtvořiny nemusí být nakresleny vodorovně, mohou být samozřejmě vyhotoveny i zešikma (ukážeme nákresem na tabuli).

ZÁVĚR

V závěru hodiny si děti po skupinkách uklidí svá pracovní místa, aby mohla proběhnout závěrečná prezentace nakreslených obrázků. Žáci se pokusí vysvětlit ostatním dětem, jaké zvíře vyhotovili a proč.

U: V tuto chvíli, kdy už máme uklizený pracovní prostor každého z Vás, můžeme postupně procházet ke každé skupince, kde nám postupně všichni popíšete zvíře, které jste nakreslili a proč jste si právě toto vybrali.

Po ukončení vyučovacího bloku výtvarné výchovy umístí vyučující výtvary všech skupinek na předem určené místo (nástěnka). Místo nazveme „Altamira 4. třídy“.

4.2 PORTRÉT

Téma: Portrét maminky

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 4 vyučovací hodiny

Výukový cíl: žák rozpoznává a pojmenovává prvky vizuálně obrazného vyjádření (míry a proporce hlavy); vyjadřuje citový prožitek na základě smyslových podnětů; poznává různé žánry výtvarného umění; pracuje dle předlohy (tabule); uplatňuje svou osobitost; vyjadřuje se osobitě s uplatněním fantazie; vcitňuje se a prožívá umělecká díla

Vzdělávací obsah: portrét, maminka, Mona Lisa, hranostaj, malba

Výtvarná technika: malba temperovými barvami

Zadání výtvarné činnosti: vytvoření portrétu maminky

Pomůcky: interaktivní tabule, výkres A3, tužka, temperové barvy, kelímek na vodu, štětec, paleta

Forma výuky: frontální, aplikace individuální činnosti

Metody výuky: slovní, názorná, praktická

Reflexe: V prvních dvou vyučovacích hodinách probíhalo promítání ukázek portrétů různých autorů napříč historií. Mým záměrem bylo žákům zprostředkovat vývoj portrétu formou ukázek, které jsem vybrala. Chtěla jsem, aby žáci zhlédli alespoň přibližný vývoj portrétu. Volila jsem pro žáky taková díla, na nichž mohou vidět rozdíly ve zpracování napříč historií. Samozřejmě bychom mohli promítnout více ukázek, avšak z mého pohledu pro jedno dané téma byl tento výběr dostačující. Žáci pozorně poslouchali a u promítaných ukázek aktivně diskutovali. Žáky jsem se v teoretické části snažila povzbudit tak, aby s radostí přistupovaly i k samotné malbě portrétu. Myslím, že celkové ticho ve třídě v době praktické části – ať už při společném náčrtu, tak i při samostatné práci – hovořilo za vše. S průběhem tohoto výtvarného bloku na téma

portrét jsem tedy velmi spokojena. Vlastní fantazie a nápaditost dodaly portrétům kouzlo, což se projevilo i při závěrečném hodnocení. Výtvary dětí jsme vyvěsili na nástěnku s nápisem „Naše maminky“.

TEORETICKÁ ČÁST – UKÁZKA VYBRANÝCH PORTRÉTŮ

V úvodu výtvarného bloku seznámíme děti s tématem dnešní dvouhodiny výtvarné výchovy, které předem napíšeme na tabuli. Řekneme si, co nás v příštích dvou vyučovacích hodinách čeká, co bude hlavní náplní práce. Hlavně si však vysvětlíme pojem „portrét“ a na interaktivní tabuli promítneme ukázky děl, které si předem připravil vyučující. Nejdříve však rozdáme dětem malé papírky.

U: V úvodu dnešní hodiny si vezměte pastelku libovolné barvy a na papírek, který máte před sebou, napište celou větou odpověď na otázku „Co mám na mamince rád/a?“, „Co pro mě maminka znamená?“. Odpověď tedy bude znít: „Na mé mamince mám rád/a...“ .

Dětem necháme přibližně 2 min. na rozmyšlenou. Poté si všichni lísteček s odpovědí přeloží a vloží do pouzdra.

*U: Na dnešní hodinu výtvarné výchovy jsem si pro Vás, děti, připravila téma: **PORTRÉT** (téma hodiny máme napsáno na tabuli, ukážeme). Ví někdo z Vás, co je portrét?*

U: V literatuře o výtvarném umění se uvádí, že portrét je zobrazení konkrétního člověka (může jít i o zvíře), ve kterém převládá tvář a její výraz. Portrét bývá zaměřen především na tvář osoby, ale na obraze může být i část těla nebo celá postava. Portrét není náhodné dílo, ale předem sestavený obraz osoby v určité pozici. S portréty se vlastně setkáváme téměř každý den – hlavně dnes, kdy jsou tolik populární selfie fotografie. Tak tedy – portrét by měl být podobný konkrétnímu člověku, měl by jej vystihovat. K portrétu se během historie umělci stavěli různě. Ne vždy stálo na prvním místě to, zda je portrét vizuálně podobný zobrazovanému člověku. Zájem o individuální rysy, přesnější podobu, se objevil až později.

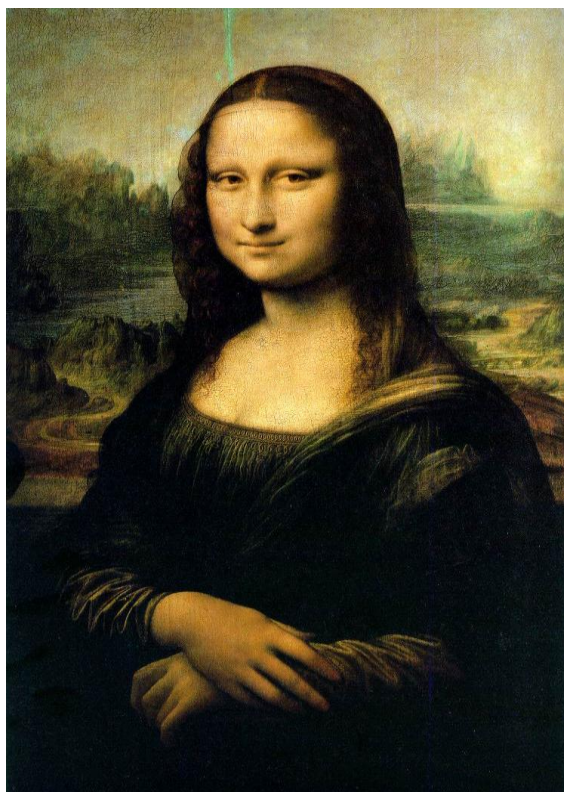
Dětem řekneme, aby se přemístily k interaktivní tabuli.

U: V tuto chvíli si promítneme několik obrazů, které jsem pro Vás vybrala a které mě zaujaly natolik, abych Vám je dnes ukázala. Zde můžeme vidět ukázky různých druhů portrétů napříč historií. Právě proto je také „svět“ výtvarného umění tak zajímavý.

U: Tady vidíme ukázkou portrétu, který se datuje do let 849 -851 n. l. (ukážeme na časové ose). Pravděpodobně se jedná o podobiznu císaře Lothara a představte si, že samotného císaře z tohoto díla malíř nejspíše vůbec nespatriil. Samozřejmě chtěl autor tohoto obrazu zobrazit císaře, nejedná se však o podobiznu v pravém slova smyslu, můžeme si myslet, že je zde zobrazena hlavně hodnota „hlavního hrdiny“ v podobě koruny na hlavě a žezla v ruce. Také trůn, na kterém sedí, značí postavení císaře Lothara. Všimněte si, že obličejové všech tří

osob jsou si dosti podobné.

U: Toto dílo je asi neznámějším portrétem všech dob. Jmenuje se Mona Lisa. Ano, ta Mona Lisa, jejíž jméno jste již minimálně jednou slyšeli. Autorem tohoto díla je slavný Leonardo da Vinci - mimořádně nadaný renesanční umělec a vědec (malíř, sochař, architekt, inženýr, vynálezce, hudebník, zpěvák, básník, badatel anatomie, optik, mechanik, botanik). Prý psal levou rukou. Tento obraz se datuje do let 1503-1506 (ukážeme na časové ose připevněné na tabuli), kdy nás od první ukázky dělí několik staletí a také v kvalitě vyobrazení modelu je tento značný časový rozdíl vidět. Co myslíte... Kdo je ta žena

na obraze? Je to maminka umělce, jeho dcera, kamarádka, cizí osoba?

Vyslechneme si názory a tipy dětí, které se přihlásily o slovo.

U: Podle zjištěných dochovaných informací v odborné literatuře se jedná o florentskou dámu (slovo florentská si můžeme přiřadit k Florencii, asi tedy pocházela z tohoto města v Itálii), která se prý jmenovala Lisa, proto Mona Lisa. Když se podíváte na tuto dámu, máte taky takový pocit, jako by se na Vás dívala a něco si o Vás myslela? Tento obraz ne mě působí tak živě... Mohlo by se zdát, že pokaždé, když se pohledem vrátíme zpátky, dívá se jinak, usmívá se jinak, vypadá zkrátka trochu jinak než před desíti vteřinami. Mnozí lidé, kteří viděli opravdový originál tohoto obrazu, hovoří v literatuře o prožití nepopsatelně silného zážitku. Lisa se na portrétu usmívá, malinko, ale usmívá. Pokud se podíváte trošku pozorněji, můžete vidět lehce pozdvižený koutek úst na pravé straně z našeho pohledu (názorně ukážeme). Myslíte si, že jde o úsměv veselý, či smutný? Podívejme se ale nyní na rozdíly mezi prvními dvěma ukázkami. Zkuste mi říci, jaké rozdíly mezi nimi vidíte?

U: Další portrét z dílny slavného Leonarda da Vinci, který stojí za zmínku, je Dáma s hranostajem. Toto dílo bylo nepodepsáno a nedatováno, tudíž se přesně neví, kdo jej namaloval a kdy. Ale dle odborných studií jej vědci přiřazují právě již zmíněnému slavnému malíři. Podívejte se na tento obraz i Monu Lisu a zkuste mi říci rozdíly, které mezi obrazy vidíte? Stejně, jako u Mony Lisy, vidíme poměrně tmavé barvy, důležitým poznatkem zde je skutečnost, že portrétovaná žena se dívá zcela jiným směrem, než žena v předchozím obraze, má na sobě šperky, ale hlavně – drží v rukou zvířátko. O jaké zvířátko asi půjde? Podle názvu jde o hranostaje, což je lasice a ve skutečnosti vypadá takto:

obrázek fretky

obrázek hranostaje

U: Dáma drží v ruce zvířátko. Myslíte si, děti, že to má nějaký význam? Co by zvířátko bílé barvy mohlo asi znamenat? Myslím si, že v té době, stejně jako dnes, značilo zvíře (obzvláště bílé barvy) symbol cudnosti a čistoty a odkazovalo tak na čistou duši portrétované ženy. Pokud se opět zadíváme na obě ukázky Leonarda da Vinci, vidíte nějaký rozdíl? Některé rozdíly mezi obrazy jsem již zmínila, dovedete je zopakovat, případně nalézt ještě jiné odlišnosti?

U: Poslední dnešní ukázka portrétu je z doby docela nedávné, pouze 80 let stará. Zde bychom mohli říci, že jde o druh portrétu, který nezobrazuje člověka v pravém slova smyslu, tedy jeho přesnou podobu. V této době, na začátku 20. stol., prošly portréty

obrovskou změnou, protože byla vynalezena fotografie, která tehdy změnila veškerý význam portrétu. Tato skutečnost se promítla i v tvorbě děl tohoto druhu. V návaznosti na tuto skutečnost začínali malíři tvořit svá díla v jiném pojetí. Naše poslední ukázka se nazývá Sedící Dora Baarová a namaloval ji známý

malíř Pablo Picasso v roce 1937. Tento malíř začal vyhotovovat portréty tak, že pro něj model nebyl podstatný proto, jak vypadal, ale proto, jak jej chápal on – jako malíř. Maloval podle svého citu – ani zdaleka se nepodobala skutečnosti. Vyobrazená žena se jmenuje Dora Baarová, což je zřejmé už z názvu tohoto díla. Tuto dámu měl malíř asi

rád, protože portrétů této ženy namaloval Pablo Picasso více. U tohoto díla můžeme říci, že je její obličej silně zdeformovaný. Podívejte se například na oči – jedno oko vidíme z profilu, druhé se na nás dívá zpříma. A co nos? Nepřipadá Vám na něm něco divného? Vypadá, jako by měla nosy dva. Na někoho mohou jemné obrysy tváře a jasné oči působit tak, že vyzařují něhu nebo naopak? Co myslíte, děti? Působí na Vás paní v obraze spokojeně, nazlobeně, namyšleně, šťastně? Pokuste se popsat její náladu. Zkuste napodobit její pozici sedu.

PRAKTICKÁ ČÁST

Po přestávce řekneme dětem, aby si připravily svou pracovní plochu, a vysvětlíme náplň praktické části výtvarné výchovy. Malba portrétu bude probíhat pomocí názorné ukázky vyučujícího. Jelikož namalovat portrét není vůbec jednoduché, učitel/ka každý jednotlivý krok znázorňuje na tabuli i sobě samotné.

U: V tuto chvíli, děti, začneme pracovat na portrétu. Dnes vyhotovíte podobu vaší maminky tak, jak ji máte uloženou v paměti. Budeme vytvářet portrét zepředu. Chceme-li nakreslit lidskou hlavu, portrét maminky, musíme nejprve prostudovat její obecné míry a proporce. S těmi vám během celého náčrtu pomohu já názornou ukázkou krok po kroku na tabuli. Vy budete pracovat se mnou na své výkresy. Už jsme si v úvodu hodiny řekli, že součástí portrétu nebývá jen hlava, ale i krk a ramena. Každý z nás je jedinečný (originál) – někdo má tvar hlavy kulatý, někdo zase oválnější, ale obecně můžeme říci, že hlava dospělého člověka má tvar obráceného vejce (špičkou dolů). Velikosti a tvary jednotlivých částí portrétu samozřejmě budeme přizpůsobovat malinko realitě. Začneme tím, že si vezmete tužku a budeme si postupně načrtávat obrysy portrétu.

- 1. Nejprve si na výkres rozkreslíme tvar hlavy připomínající obrácené vajíčko.*
- 2. Na hlavu napojíme krk s rameny, jejichž šířka přibližně odpovídá dvojnásobné výšce hlavy.*
- 3. Samotnou hlavu si rozdělíme vodorovně na polovinu, přičemž v této linii jsou umístěny oči.*
- 4. Dá se říci, že vzdálenost mezi očima je přibližně tak velká, jako šířka jednoho oka.*

5. Spodní část obličeje (názorně ukážeme) rozdělíme opět vodorovně na polovinu, nad touto linkou můžeme naznačit špičku nosu.

6. Nesmíme zapomenout také na tolik důležité rty. Řekněme tedy, že bychom mohli rozvrhnout do části obličeje mezi nosem a bradou.

7. Součástí portréту samozřejmě nejsou pouze oči, nos a rty, ale nad očima se nachází také obočí, které teď naznačíme.

8. Uši rozkreslíme přibližně v oblasti obličeje mezi obočím a špičkou nosu.

9. Celkový charakter portrétu dotvoří také vlasy.

Po zhotovení náčrtu portrétu necháme žáky pracovat dle jejich fantazie. Samozřejmě dle individuální potřeby jednotlivých žáků radíme ohledně dalšího možného postupu práce. Ve chvíli, kdy je portrét hotov, řekneme žákům, aby si, pokud chtějí, do jakékoliv části výkresu napsali odpověď na otázku: Co mám na své mamince rád/a? Čeho si na ní vážím? Co pro mě znamená? Vepisovat odpověď do textu samozřejmě dětem nenutíme. Další variantou je napsání věty na zadní stranu výkresu.

ZÁVĚR

V závěru hodiny si děti uklidí svá pracovní místa, aby mohla proběhnout závěrečná prezentace výsledných prací.

Po ukončení vyučovacího bloku výtvarné výchovy umístí vyučující výtvořky všech žáků na předem určené místo (nástěnka), které nazveme jednoduše „Naše maminky“.

4.3 MALBA TEMPEROU NA SÁDROVÝ ODLITEK

Téma: Poslední večeře Páně - freska, Leonardo da Vinci

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: Výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 3 vyučovací hodiny

Výukový cíl: využívá plošné proporční vztahy v ploše; vyjadřuje se osobitě formou motivů s uplatněním fantazie; seznámí se s klíčovými pojmy daného tématu; volí vyjadřovací prostředky na základě smyslového vnímání; výtvarně vyjádří svůj prožitek, své zájmy

Vzdělávací obsah: freska, Leonardo da Vinci, malba na sádrový odlitek

Výtvarná technika: malba na sádrový odlitek

Zadání výtvarné činnosti: malba na sádrový odlitek prostřednictvím motivů dle vlastní fantazie

Pomůcky: interaktivní tabule, sádrový odlitek, temperové barvy, miska, štětce různých velikostí, paleta na barvy, obrázkové encyklopedie

Forma výuky: frontální, aplikace individuální činnosti

Metody výuky: slovní, názorná, praktická

TEORETICKÁ ČÁST

Nejprve seznámíme děti s průběhem následujících dvou vyučovacích hodin výtvarné výchovy.

U: Milé děti, v první části dnešní výtvarné výchovy si povíme něco zajímavého o malíři Leonardu da Vinci, jehož dva portréty jsme si ukazovali v hodině, kdy jsme malovali portrét maminky. Vzpomene si někdo, na obrazy tohoto malíře, které jsem Vám promítala na interaktivní tabuli? Co na nich bylo vyobrazeno? Dovedete mi říci, jak vypadaly?

U: Dnes si ukážeme ještě jedno dílo tohoto umělce, ovšem malované úplně jinou technikou – o té si budeme také vyprávět. A právě variantu této techniky si i na „vlastní kůži“ vyzkoušíme v druhé části dnešního výtvarného bloku. Nejprve si tedy povíme něco zajímavého o životě Leonarda da Vinci. Byla by škoda nevědět, co všechno tento nadaný člověk uměl, když už jsme se zajímali o některá jeho díla.

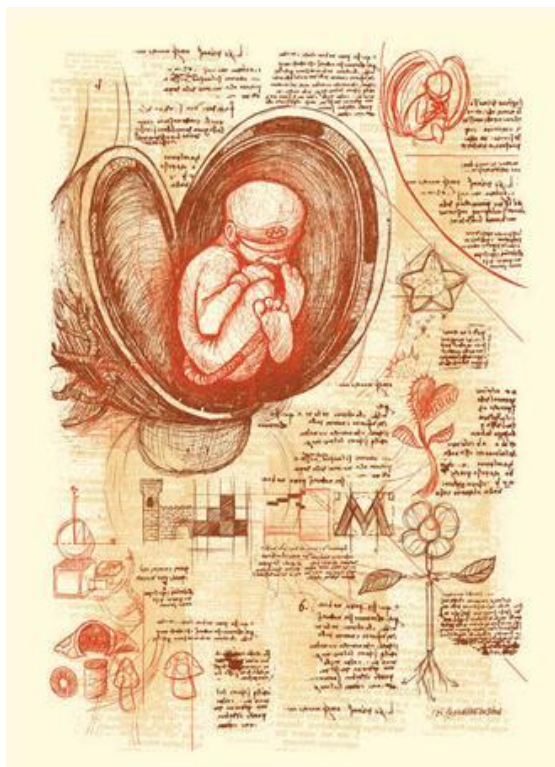
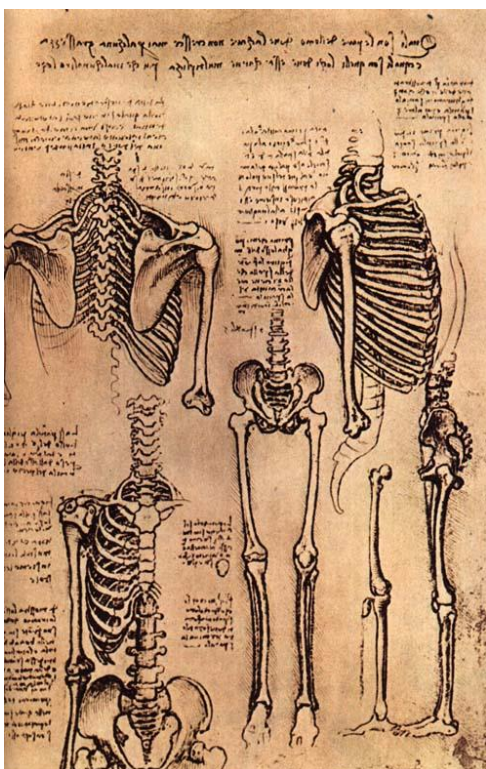
LEONARDO DA VINCI – VŠESTRANNĚ NADANÝ UMĚLEC

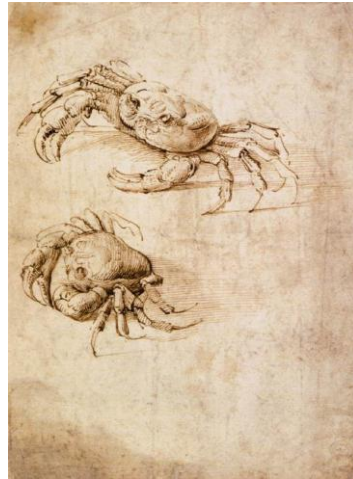
U: Na obrázku vidíte Leonarda da Vinci. Podle dostupných informací byl Leonardo florentským (Florence v Itálii – ukážeme na mapě) umělcem a zajímavé je, že údajně nebyl studovaný. Podíváte se tomu teprve potom, když zjistíte, co všechno tento všestranný člověk uměl. Tak tedy nejprve od začátku. Když trochu povyrosl, byl prý rodiči dán do učení k jednomu malíři a sochaři, který vlastnil výbornou florentskou dílnu, kde se toho zajisté mladý Leonardo mnoho naučil. Obeznámil se tady se zajímavou prací s kovem, naučil se připravovat obrazy a sochy důkladným samostudiem aktů a modelů. Sám se naučil studovat rostliny a neobvyklá zvířata, z nichž následně vyhotovoval obrazy – rostliny a zvířata vkomponovával do svých děl. Pamatujete si na hranostaje? Leonardo da Vinci byl více než nadaný chlapec, je

označován jako génius, který si už navždy zaslouží značný obdiv a údiv. To vše, co se o něm píše v literatuře, bylo získáno díky jeho žákům a obdivovatelům, kteří s obrovskou péčí zachovali jeho náčrtky a zápisníky, studie, které prováděl, tisíce stránek textů a kreseb, výtažky z knih, které Leonardo četl a koncepty knih, na kterých pracoval. Je až neuvěřitelné, o kolik různých oblastí se zajímal. Vše, co si v knihách vyčetl, musel sám probádat. Každý problém, na který narazil, musel sám vyřešit a když jej vyřešil, zajímal se o další problematiku, o další témata k prozkoumání. Leonardovi vrstevníci se na něj dívali jako na podivína, jiní jej zase chtěli využít jako vynálezce zbraní a zařízení, navrhoval nové efekty pro divadelní představení, byl vyhledáván jako nadějný hudebník, ale jen málokdo věděl o jeho nadání a rozsahu jeho vědomostí. A to proto, že si veškeré jeho studie a vynálezy zkrátka nechával v tajnosti – údajně se s nimi nikde nechlubil. Ještě jedna zajímavost z odborné literatury stojí za zmínku, a to ta, že prý psal levou rukou zprava doleva a jeho písmo se tedy dalo přečíst jen zrcadlově s pomocí zrcátka. Jak zvláštní, že?

Následuje malá ukáзка studií, kterými se Leonardo da Vinci zabýval.

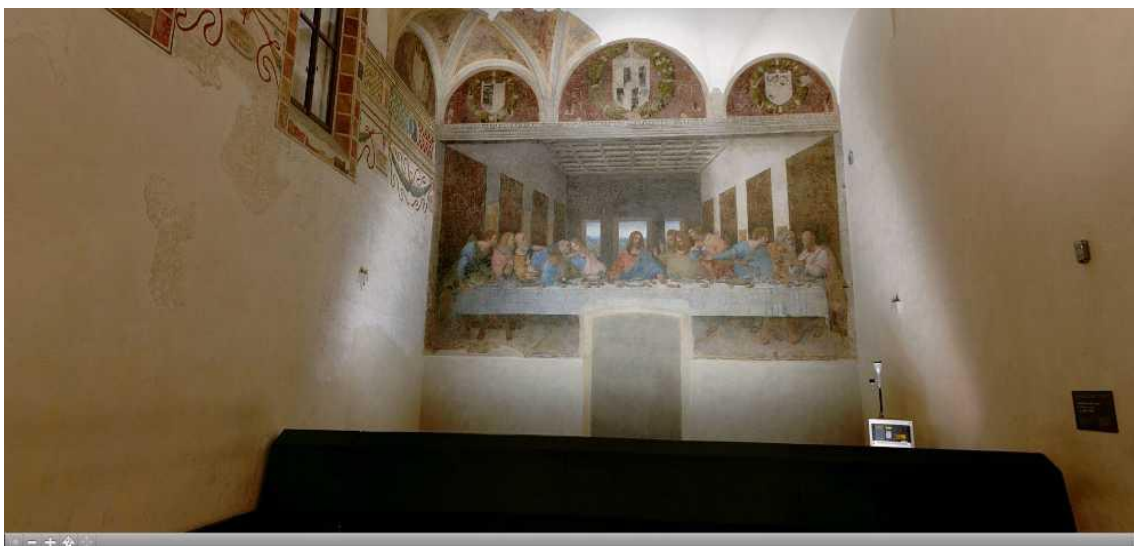
U: Na prvním obrázku můžeme vidět studii kostry s přesnými popisy různých částí, druhá studie se s největší pravděpodobností zabývá těhotenstvím ženy – přesněji plodem. Leonardo byl totiž jedním z prvních vědců, kdo pronikal do tajů růstu dítěte v děloze matky. Co ještě můžeme vidět na druhém obrázku? Podle mého názoru je to totiž výčet všech možných odvětví, o která se zajímal. Zkuste mi říci, co vidíte? Nejspíše je to tělo rostlin, hradby, hvězda, snad také průřez nějakým hříbkem? Na třetím obrázku vidíme asi krásné květy a čtvrtá studie nám nejspíše ukazuje tělo kraba. Všimněte si té důkladné propracovanosti jednotlivých článků nohou, klepeta, oči – vše dopodrobna rozkresleno a vyobrazeno tak, aby z těchto poznatků mohly čerpat další a další generace. Tak, a mě by teď zajímalo, čím asi Leonardo své náčrtky kreslil? Podle dostupných informací to bylo obyčejné pero, hnědá tuš a černá křída na papíře.

Následuje poslední část teoretického bloku – ukázka obrazu Poslední večeře Páně – nejprve neporušená, poté ve skutečném stavu, ve kterém se nachází dnes.

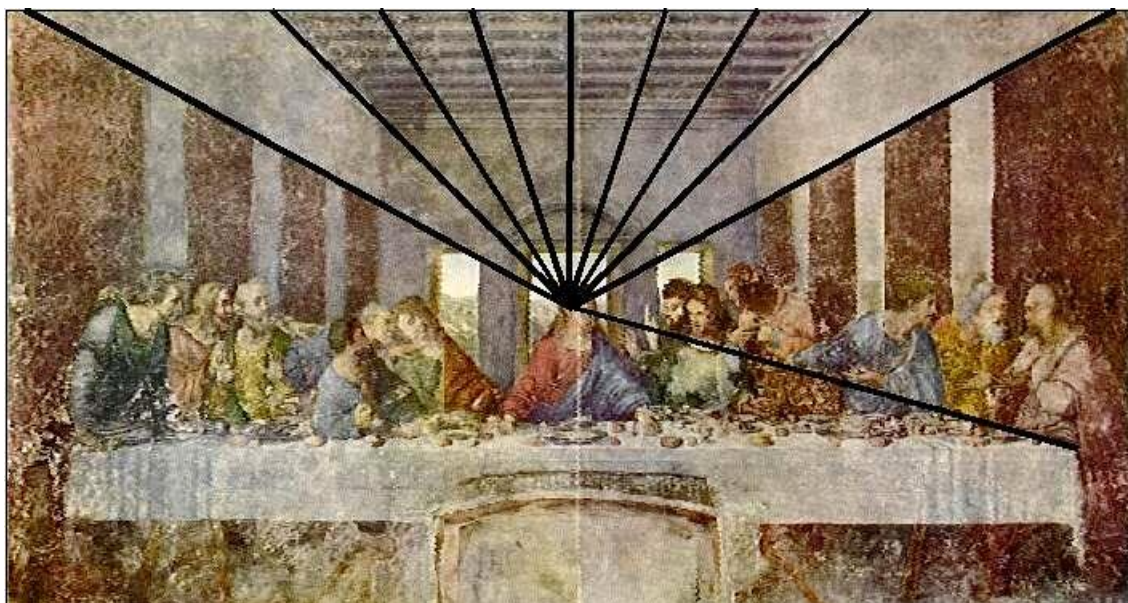
POSLEDNÍ VEČEŘE PÁNĚ

*U: Právě vidíme nástěnnou malbu, která nese název Poslední večeře Páně. Je to druh malby, nazvaný **freska**. Jedná se o nástěnnou malbu zhotovenou na vlhké omítce. V odborné literatuře se můžeme dočíst, že malíř musel pracovat velmi rychle, aby omítka nezaschla. Freska se nachází v jídelně kláštera Svatá Maria v Miláně a nejspíše jde o vrchol perspektivního malířství – malíř zde vytvořit dokonalou iluzi hloubky a prostoru. To znamená, že když vstoupíte do této místnosti kláštera, naproti vám je na stěně tato malba – freska – která vypadá velmi realisticky. Vypadalo to, jakoby se ke klášterní síni – jídelně, přidala ještě jedna místnost, ve které se poslední večeře Páně stala zcela skutečnou; ve které na stůl dopadalo jasné světlo a dodávalo celému dílu (dnes moderně řečeno) 3D efekt.*

U: Takto vypadá dílo Leonarda da Vinci přímo v již zmíněném klášteře. Poslední večeře je prý dílo inspirováno příběhem Krista, kdy sesednul poslední večer před jeho ukřižováním s dvanácti apoštoly k jednomu velkému stolu. Vidíme dopodrobna vyobrazené nádobí, jídlo – vše opět v rozměru, jakoby vše bylo skutečné. Můžeme se domnívat, že se Ježíš všem apoštolům snaží říci o tom, že je mezi nimi jeden zrádce – Jidáš, který Krista zradil a kvůli kterému bude následující den ukřižován. Znáte příběh Ježíše Krista? Víte, jak Ježíš zemřel? Jak bývá nejčastěji zobrazován? Ano, na kříži. Křesťané věří, že Ježíš, Boží syn, se na kříži obětoval za ostatní lidi, aby mohli být všichni vykoupeni ze svých zlých skutků a mohli po smrti vejít do ráje. Den před svou smrtí se chtěl Ježíš se svými přáteli rozloučit a oslavit s nimi velikonoční svátky. Při této večeři lámal chléb a rozdělil je mezi všechny, pil víno, které také mezi všechny rozdělil. Vybidl tímto lidi, aby tento obřad také v budoucnu opakovali - a slíbil, že tak s nimi navždy zůstane. To také křesťané do dnešní doby dělají při obřadu, kterému se říká mše svatá. Možná jste někdy na mši byli, ale neuvědomili si symboliku tohoto rituálu... Tento důležitý námět zobrazilo mnoho umělců, mezi nimi byl i Leonardo da Vinci. Nejedná se tedy o jakékoliv setkání přátel při večeři, ale o tajemnou „poslední večeři“. Apoštolové sedí ve čtyřech skupinkách po třech – spojení gesty a pohyby, Ježíš Kristus je uprostřed. Z literatury jsem vyčetla tvrzení očitého svědka, který viděl malovat Poslední večeři Páně, že Leonardo po výstupu na lešení stál před svým dílem s rukama založenýma po celé dny, než udělal další tah štětcem. Toto dílo, i přes svůj dnes poničený stav, zůstává jedním z velkých zázraků tohoto génia.

U: Na poslední ukázce vidíme kompoziční schéma perspektivy, které nebylo zvoleno jen tak, ale úmyslně, aby úběžníkem byl sám Ježíš, což symbolizuje víru křesťanů, pro něž je Kristus také středem všeho. S postupem času vypadá Poslední večeře Páně velmi opotřebovaně, což je velká škoda.

PRAKTICKÁ ČÁST

U: V dnešní praktické části hodiny se pokusíme napodobit techniku malby zvanou freska. Připomínám, děti, že se opravdu jedná pouze o snadnější verzi této techniky, ale i tak to bude pro nás velkým přínosem. Doposud jsme kreslili, či malovali na různé druhy papíru a dnes vyzkoušíme novinku – malbu na sádrový odlitek, který jsme si vyhotovili v hodině pracovních činností.

Žáci si do hodiny pracovních činností měly za úkol přinést menší misku, kterou jsme vylili sádrovou hmotou a nechali zaschnout. Motivací je zde dětem vyzkoušení nové výtvarné techniky, kterou doposud neznaly, ale hlavně touha po zkoumání (formou vyhledávání v encyklopediích), získání nových poznatků.

U: Vaší výhodou dnes bude skutečnost, že Vám námět výzdoby Vašich sádrových odlitků nebudu určovat já, ale Vy sami si podle vlastních představ sádrový odlitek vyzdobíte. Mohou to být květiny, stromy, planety, auta, cokoliv, o co se zajímáte a cokoliv, co má pro Vás nějaký význam. Tak, jako Leonardo da Vinci studoval pro svá díla podrobně cokoliv, o co se zajímal, tak i já jsem Vám do dnešní výtvarné výchovy přinesla

obrázkové encyklopedie k nahlédnutí. Měly by Vám posloužit jako možné „studie“ vašich námětů. Na sádrový odlitek budete aplikovat temperové barvy dle vlastního výběru, samozřejmě si můžete pohrát s barvami tak, že budou vznikat nové odstíny, jako tomu bylo u fresky Leonarda da Vinciho.

V průběhu celé praktické části výtvarné výchovy jsme žákům k dispozici jako poradci, konzultujeme návrhy, postupy, práce s barvou – to vše individuálním přístupem.

ZÁVĚR

Po dokončení necháme všechny výrobky řádně zaschnout. Samozřejmě proběhne i očekávaná reflexe žáků s odpověďmi na otázky typu: Jak se Ti pracovalo? Bavila Tě práce s touto výtvarnou technikou? Vyučující ohodnotí všechny výtvary podle originality, fantazie, ale i práce s encyklopedií. Na předem stanoveném místě vytvoříme výstavu všech sádrových odlitků – v našem případě napodobenin fresky.

4.4 ILUMINACE, MONOGRAM

Téma: Vlastní monogram

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 3 vyučovací hodiny

Výukový cíl: výtvarně vyjádří svůj prožitek; vnímá odlišnosti výtvarného projevu; v monogramu vyjadřuje osobitost s uplatněním fantazie; volí vyjadřovací prostředky na základě smyslového vnímání; identifikuje funkci písma (sdělnou i výtvarnou)

Vzdělávací obsah: iluminace, monogram, kresba

Výtvarná technika: kresba pastelkami, fixy

Zadání výtvarné činnosti: Vytvoření vlastního monogramu

Pomůcky: interaktivní tabule, náčrtkový papír A5, výkres A4, fixy, pastelky, tužka

Forma výuky: frontální, aplikace individuální činnosti

Metody výuky: ústní, názorná, praktická

Reflexe: Žáci se s pojmem iluminace ve výtvarné výchově setkali poprvé, proto jsme tomuto tématu věnovali více času. Probírané téma žáky velmi zaujalo. Na žádost dětí jsem vyhledala další ukázky iluminací, které jsme si postupně prohlíželi. Pro děti bylo nesmírně zábavné hledat význam jednotlivých iluminací. U vymezení pojmu monogram již někteří tušili, že je budou vytvářet, proto začaly v předstihu přemýšlet, jakým způsobem svá jména uchopí. Praktická část byla pro všechny žáky zábavná, viděla jsem na nich obrovskou snahu o vytvoření něčeho výjimečného. Věděli, že budou kreslit monogram, který bude charakterizovat jejich osobu. Velká většina žáků - po společné dohodě a s příslibem dočasného navrácení z důvodu výstavy – si svá „díla“ odnesla na ukázkou rodičům domů. Myslím, že všechny stanovené cíle byly dosaženy a výtvarná výchova proběhla bez komplikací úspěšně.

TEORETICKÁ ČÁST - ILUMINACE

V úvodu hodiny řekneme dětem přesný harmonogram, dle kterého budeme v bloku výtvarné výchovy (tři vyučovací jednotky) postupovat.

U: V následujících třech hodinách výtvarné výchovy se, děti, budeme zabývat iluminací a monogramem, přičemž význam těchto slov si vysvětlíme za malou chvíli. Samozřejmě se podíváme na několik ukázek, týkajících se dnešního tématu, a které jsem pro Vás vybrala. A v poslední části hodiny si každý z vás zkusí vytvořit vlastní monogram. Nejprve si však musíme objasnit význam dvou nových slůvek, která v dnešních vyučovacích hodinách zazní jistě mnohokrát. Nejprve bychom se měli zaměřit na slovo iluminace. V odborné literatuře se uvádí, že tato oblast výtvarného umění pochází z dob výrazně minulých, z dob středověku (6. – 15. stol. n. l.), přesněji raného středověku (5. – 11. stol. n. l., tedy počátek okolo roku 500 – ukážeme na časové ose). Jedná se o obrázkový/obrazový doprovod textu ve středověkých rukopisech, ovšem dalo by se říci, že se zdobení textů vyskytovalo už mnohem dříve - např. v Egyptě, a samozřejmě nejen tam, kdy si Egypťané zpestřovali svitky obrázky a ilustracemi. V Evropě se tedy zdobení textů údajně začalo rozšiřovat až v již zmíněném 5., 6. stol., kdy v kláštorech žili muži, kteří měli rádi vzdělanost a umění. Velice se zajímali o díla z doby starověku, což bylo období před středověkem (ukážeme na časové ose), která se zachovala v knihovnách. Snažili se tedy psát rukopisy, knihy a jejich písařské řemeslo se postupem času stávalo vyspělejší. Můžeme říci, že v návaznosti na tuto skutečnost nejspíše začaly vznikat písařské a malířské školy, kde převažovala především témata náboženská. Technika iluminace spočívala v tom, že písař nejprve navrhl a nalinkoval stránku, do řádků napsal text, který měl připraven, a na předem promyšlených místech vynechal volnou „skulinku“ pro iluminaci – tedy zdobení obrázek, či zdobení písma. Člověk, který poté iluminace kreslil, byl iluminátor. Uvádí se, že asi nejčastějším druhem iluminace jsou zdobení iniciály, kdy se převážně zdobilo vždy počáteční písmeno – zvětšené a zvýrazněné – jednotlivých kapitol knih. Postupem času se dle dochovaných informací začaly iluminace tisknout pomocí dřevorytu. Do dřevěné desky se vyryly potřebné obrázky a poté se pomocí černé, případně i červené barvy otiskly na prázdné, předem určené místo rukopisu, knihy. Ovšem existovaly i mnohem nákladnější a honosnější rukopisy. Byly to především bohoslužebné knihy pro královskou potřebu, kdy se údajně iluminace a iniciály malovaly někdy i na zlaceném podkladu. Barvy si iluminátor míchal a nanášel sám v několika vrstvách, aby vynikly jednotlivé odstíny těchto barev.

Sami ze své zkušenosti už víte, že vrstvením barev daný odstín tmavne. Pokud nanese-
me jen jednu vrstvu barvy, je mnohem světlejší než barva nanesená ve třech vrstvách.
V pozdější době se pak zdobily i okraje stránek kolem textu.

Následují předem připravené ukázky iluminací na interaktivní tabuli.

U: *Ted' se, děti, podíváme na ukázky iluminací, které jsem pro Vás vybrala.*

U: Na obrázku č. 1 vidíme ukázkou irské iluminace – iluminace z Evangeliaře. Podívejte se na tu propracovanost různých ornamentů. Na obr. č. 2. je ukázkou iluminace krále Davida v počátečním písmeni textu, což je iniciála. Jaké je to písmeno? Obrázek č. 3 nám ukazuje neznámou iluminaci, na které je zobrazen nejspíše nějaký bojovník na koni. Zvláštní pozornost věnujte zdobení ornamenty kvítků okolo textu. Je to nádhera, že? A na poslední ukázkou, což je obrázek č. 4, vidíme detail iniciály – písmena p – ve kterém je zobrazeno narození Krista. Je to opět velice titěrná práce. Domnívám se, že se po zhlédnutí všech ukázek iluminací můžeme hromadně shodnout na tom, že iluminátor musel být opravdu velice poctivý a precizní člověk – jedním slovem detailista, jeho práce určitě zabrala mnoho a mnoho času, proto musel být i hodně trpělivý.

U: Pro zopakování mi zkuste odpovědět na otázku, co je to iluminace? Je to zdobení textů obrázky, zdobily se i první písmena rukopisů – iniciály. Ty byly výrazně větší, výraznější a zdobenější – zkrátka vynikaly nad ostatními písmeny textu.

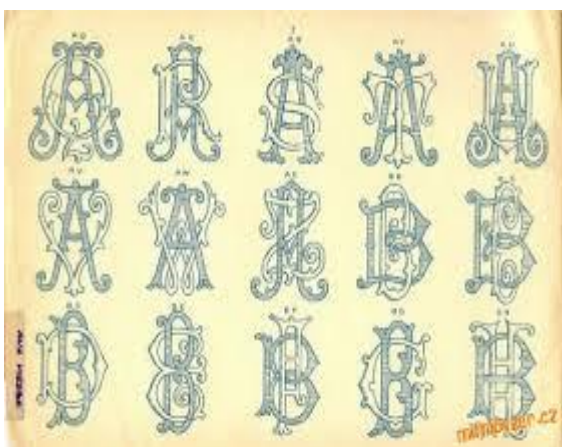
MONOGRAM

Po prohlédnutí ukázek iluminace seznámíme žáky s dalším novým pojmem, což je monogram. Nejprve však rozdáme dětem náčrtkový papír o velikosti A5 a výkres velikosti A4.

U: Na začátku hodiny jsem Vám řekla o dvou nových slovech, která dnes budeme používat. První z nich – iluminace – jsme si už vysvětlili, teď následuje monogram. To je jednoduché, děti. Každý z Vás má dvě jména, přesněji křestní jméno a příjmení. Monogram se skládá z počátečních písmen celého jména každého z nás. Já se jmenuji Alena Veselková, můj monogram je tedy AV. Podle informací v odborné literatuře monogram vznikl v téže době jako iluminace, v době raného středověku (5. až 6. stol. n. l. – opět ukážeme na časové ose) a údajně měl sloužit k tomu, aby panovníci měli snazší podpis. Proč? Jednoduše proto, že mnozí z nich byli negramotní, tzn. že neuměli číst a psát. Museli podepisovat důležité listiny a neuměli se podepsat svým celým jménem, které bylo mnohdy velice dlouhé. Proto začali používat svůj monogram, který místo podpisu nejspíše stačil. Můžeme tedy říci, že je to zkrácený podpis. Monogramy se podle dochovaných věcí z té doby objevovaly i na nábytku, nádobí, sklenicích a

zbraních. Šlechtické dámy si takto vyšitými počátečními písmeny svých jmen označovaly např. ložním prádlo, či kapesníčky, aby se v prádelně vědělo, komu patří. I v dnešní době se často setkáváme s monogramem, který se vyskytuje jako součást např. loga firem, institucí, někteří muži si například nechávají vyrábět na zakázku manžetové knoflíčky do košile, kapesníčky do saka se svým vlastním monogramem.

U: Opět jsem si pro Vás připravila několik ukázek monogramů, které rovněž můžete použít jako inspiraci pro druhou část dnešní hodiny.

U: Obr. 1. – na tomto obrázku vidíme ukázky monogramu – zdobení písma.

Obr. 2 – počáteční písmeno jména je zde vyšito na vyšívacím plátně,

Obr. 3 – na této ukázce vidíme krásnou souhru písmen A a M.

Obr. 4 – navzájem si velmi podobné varianty různých monogramů.

Obr. 5 – tady vidíme grafické zpracování zkráceného jména. Zkuste uhodnout, jaká písmena zde můžeme najít?

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části žáci využijí poznatků, které získali v předešlé části – tedy vytyčení pojmu monogram a jeho ukázky. V praktické části výtvarné výchovy si žáci vytvoří svůj vlastní monogram na základě předem stanovených kritérií.

U: Nyní nastává ten správný čas na to, aby si každý z Vás vytvořil svůj vlastní monogram. Nejprve si však vezmete malý kousek papíru a v příštích deseti minutách si vypíšete, co Vás baví, co máte rádi, jaká barva je Vaše oblíbená atd.

Žákům poskytneme potřebný čas na sepsání informací dle zadání. Všechny případné dotazy ochotně zodpovím.

U: Pokud máte všichni hotovo, vezměte si výkres A4 a pomalu začněte stylizovat svá počáteční písmena do formy monogramu takové, v jaké ji chcete mít. Vaše poznámky

Vám právě teď poslouží k tomu, abyste si vyzdobili vlastní monogram podle toho, co jste si vypsali. Používejte linie, zvýraznění, zdobení, zkrátka vše v takové míře, abyste byli se svým výtvořem spokojeni.

ZÁVĚR

V závěru hodiny, po dokončení všech prací, se žáci odeberou znovu na koberec, kde proběhne reflexe všech monogramů. Vždy jeden žák stojí se svým výtvořem tak, aby na něj všichni ostatní spolužáci viděli, a vypráví o svém monogramu (z hlediska sestavení písmen i zdobení). Zároveň proběhne hodnocení ústní formou, později i písemně do žákovské knížky. K hodnocení použijeme kritéria, jako jsou aktivita, originalita, prezentace svého monogramu. Ze všech výkresů na úplný závěr hodiny vytvoříme výstavu na nástěnce třídy.

4.5 ILUSTRACE

Téma: Ilustrace k básni Devět vánků

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: výtvarná výchova

Ročník: 4.

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Výukový cíl: vyjadřuje rozdíly při vnímání událostí různými smysly a pro jejich vizuálně obrazná vyjádření volí vhodné prostředky; v tvorbě projevuje své vlastní zkušenosti; vnímá, kombinuje barvy a využívá základní klasifikaci barev; seřazuje prvky v tvarové a barevné kompozici; projevuje smysl a cit pro prostorové formy

Vzdělávací obsah: ilustrace, ilustrátor, báseň

Výtvarná technika: kresba fixem, pastelkou

Zadání výtvarné činnosti: vytvoření vlastní ilustrace k básni

Pomůcky: interaktivní tabule, předtištěná báseň ve formátu A4 na šířku – přeložená jako kniha, pastelky, fixy (dle volby každého žáka).

Forma výuky: frontální, aplikace individuální činnosti

Metody výuky: ústní, praktická, názorná

Reflexe: Po příchodu do třídy jsem přesně podle plánu nechala děti se utiшит, ve třídě jsem vytvořila přítmi a začala jsem vyprávět báseň, která se dětem velice líbila. Chtěly ji dokonce znovu slyšet. Téměř všichni žáci věděli, co je ilustrace a kdo je ilustrátor, zavzpomínali jsme na asi nejznámějšího ilustrátora zdejšího regionu – Adolfa Dudka. Především jsme si však připomněli nejznámější dětské ilustrátory, jako je Zdeněk Miler, Helena Zmatlíková, Josef Lada atd. Praktická část na sebe nenechala dlouho čekat a děti se moc těšily, až si zahrají na ilustrátory. Všechny děti měly ze svých ilustrací obrovskou radost, neustále si porovnávaly svá „díla“ a to tak, že ani nezbyl čas na hromadnou reflexi. Nástěnka byla vyzdobena během přestávek mezi vyučovacími

hodinami. Atmosféra v této výtvarné výchově byla moc hezká a klidná. Podle reakcí dětí a jejich spokojených výrazů v obličejích byla výtvarná výchova velice úspěšná.

TEORETICKÁ ČÁST - ILUSTRACE

Po příchodu do třídy a usazení dětí do lavic „vyčkáme“, až se všichni žáci utiší. Následně bez jakéhokoliv průvodního slova přečteme báseň z knihy pro děti spisovatele Ivana Blatného Jedna, dvě, tři, čtyři, pět.

DEVĚT VÁNKŮ

Podívej se, devět vánků

hraje tady na schovanku.

U – úúú, u – úúú, halali,

kam se všichni schovali?

První vánek

za heřmánek

na pobřeží kaluže,

druhý vlezl do růže,

třetí letí

za koš smetí,

čtvrtý vánek Ivánek

do kuchyně za džbánek,

pátý Jirka

pod dvě pířka,

šestý vklouzl do křoví,

at' to sedmý nepoví.

(Ten je totiž jedna ruka

s osmým vánkem, který čmuká.)

Už se začne. Kde jsi ty,

nejmenší a devátý?

On ten brášek

chroupe hrášek!

On se schoval do lusku!

Osmý začal obchůzku.

Po přečtení básně chvíli nic neříkáme, necháme žáky vstřebat text o devíti váncích, který vyučující právě dočetl. Poté řekneme název básně a jméno jejího autora, také název knihy, ze které byla báseň vybrána. Následně seznámíme děti s průběhem hodin výtvarné výchovy.

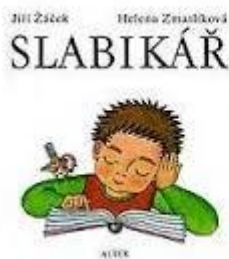
U: Tak, děti, právě jsem Vám přečetla báseň s názvem Devět Vánků, kterou napsal básník Ivan Blatný. Knížka, ve které můžete básničku najít, se jmenuje Jedna, dvě, tři, čtyři, pět a byla vydána už v roce 1947 (ukážeme na časové ose). Z této básně budeme čerpat inspiraci v dnešní výtvarné výchově a to proto, že si zahrajeme na ilustrátory. Toto slovo už známe z hodin českého jazyka/čtení, psaní, také jsme si o něm povídali při našich návštěvách městské knihovny. Vzpomene si tedy někdo z Vás, co je ilustrace?

Necháme žáky postupně odpovídat.

U: Můžeme tedy říci, že ilustrace je jakýsi výtvarný doprovod knihy, příběhu, časopisu, který má pomocí obrázků vysvětlit (pomoci pochopit) jejich text a učinit je pro čtenáře i ty, kteří např. ještě neumějí číst, srozumitelnějším. Dalším důvodem ilustrování knih je také oživení stránek. Bez ilustrací bychom si dnes jen stěží dokázali představit jakoukoliv knihu pro děti. Mnohé knihy pro ty nejmenší dokonce ani žádný text

neobsahují, jsou v nich pouze ilustrace, říkáme jim obrázkové knihy a jejich účelem je to, aby si děti samy vymýšlely příběhy podle toho, co v knize vidí, aniž by uměly číst. Stačí tedy jen umět mluvit 😊.

U: Víte, jak říkáme člověku, který knihy ilustruje? Je to ilustrátor. Jeho prací je tedy malovat do knih takové obrázky, které souvisí s textem na dané stránce tak, aby upoutal oko čtenáře. Věřím, že jedním z hlavních kritérií každého z vás při výběru knihy, jsou právě ilustrace, či obal knihy. Vybrala jsem si pro vás ukázky ilustrací naší známé ilustrátorky Heleny Zmatlíkové. Její knihy jsou dodnes lákadlem pro mnoho čtenářů. Jméno této umělkyně je dnes již nerozlučně spjato s knihami, jako jsou Děti z Bullerbynu, Honzíkova cesta, Kocourem Modroočko. Její obrázky jsou velmi oblíbené. Představte si, že svými kresbami obohatila už přes 270 knížek. Několik ukázek si prohlédneme. A protože mám obrázky Heleny Zmatlíkové ve velké oblibě i já, mám doma také hezkou sbírku jejích knih, které jsem vám také přinesla ukázat.

U: Na fotografii vidíme Helenu Zmatlíkovou. Ostatní ukázky bezpochyby poznáte. Na obr. 1 vidíme obal knih Slabikář a Honzíkova cesta. Obr. 2 je ze známé knihy Děti z Bullerbynu.

U: My však známe ještě jiné ilustrátory. Vzpomenete si na jejich jména? Je to například Josef Lada – Bubáci a hastrmani, Mikeš, Jiří Trnka – Broučci, Dvakrát sedm pohádek, Radek Pilař – Večerníček, O Rumcajsovi, také nesmíme zapomenout na Zdeňka Milera a jeho slavného a oblíbeného Krtečka.

U: My si dnes, děti, na takové ilustrátory zahrajeme. Věnovat se takovéto profesi znamená, že musíte mít obrovskou představivost. My vidíme už výslednou práci, když si knihu čteme, či prohlížíme. Přečteme si nějakou pohádku, příběh, říkanku, k tomu si prohlédneme obrázek - a je to! Ale takový ilustrátor celý vzhled dané stránky musí vymyslet. Dostane tedy určitý text a musí si představit, jak asi budou obrázky vypadat. Potom vezme tužku a papír a kreslí tak, aby z jeho práce měly děti jenom radost. Proto si i vy vezmete fix či pastelku, k tomu každý přidáte svou představivost a vytvoříte vlastní ilustrace k básni Devět vánků, kterou jsem Vám na začátku hodiny přečetla.

PRAKTICKÁ ČÁST – ILUSTRACE K BÁSNI DEVĚT VÁNKŮ

Po krátké přestávce pobídneme děti, aby si nachystaly potřebné pomůcky, a rozdáme předtištěnou báseň ve formátu A4 na šířku. Pracovní list je přeložen na dvě poloviny tak, jako kniha. Ve chvíli, kdy mají všichni žáci text básně před sebou, si nejprve celou báseň znovu společně přečteme. Následně si vysvětlíme po verších význam textu tak, aby všechny děti mohly bez problémů pracovat na svých ilustracích.

U: Ted' si, děti, nachystejte pastelky, nebo fixy. Výběr záleží zcela na Vás. A já mezitím každému rozdám text básně Devět vánků od Ivana Blatného.

Rozdáme pracovní listy a vyčkáme, až budou všichni žáci nachystáni. Následuje četba básně na pokyn vyučujícího.

U: Nyní se všichni utišíme a společně si přečteme celou báseň.

Po přečtení si vysvětlíme význam jednotlivých vět, veršů, kdy víme, že báseň pojednává o devíti váncích, kteří si hrají na schovávanou. Každý z nich se schoval na jiné místo, včetně devátého, hledat vyšel osmý vánek. Na dětech tedy je, aby si každý představil, jak asi vánek ztvární. Záměrně neukazujeme, jak vypadá ilustrace k básni v knize Jedna, dvě, tři, čtyři, pět. Ta poslouží až ke srovnání na konci vyučovací jednotky.

U: V tuto chvíli, děti, začneme pracovat. Každý z Vás si nejprve určete, jak bude vůbec vypadat vánek, poté si rozvrhnete plochu, na které bude Vaše ilustrace zobrazena. Mohou to být jednotlivé obrázky jednotlivých vánků a jejich skrýší, může jít také o jeden velký obrázek, kde bude vyobrazena schovávaná jako jeden celek. Záleží pouze na Vás. Jednotlivé věty si raději přečtete několikrát, abyste si byli jisti, kam se daný vánek schovává. A pokud budete potřebovat s čímkoli pomoci, od toho jsem tady, takže se přihlásíte a já k Vám přijdu. Tak tedy – pusťte se do práce, děti.

Žáky necháme pracovat, postupně obcházíme jednotlivce, radíme, pokud potřebují pomoci.

V závěru hodiny ukážeme dětem ilustraci k básni Devět vánků z knihy Ivana Blatného – Jedna, dvě, tři, čtyři, pět z roku 1947 a popovídáme si se všemi o tom, jakým způsobem ztvárnili vánek. Ilustraci k této knize vytvořil Kamil Lhoták, který vánek ztvárnil jako malého, roztomilého skřítko v devíti podobách. Na závěr hodiny si vytvoříme nástěnku ze všech ilustrací, kdy uprostřed umístíme text básně.

DEVĚT VÁNKŮ

Podívej se, devět vánků
hraje tady na schovanku.
U - úúú, u - úúú, halali,
kam se všichni schovali?

První vánek
za heřmánek
na pobřeží kaluže,
druhý vlezl do růže,
třetí letí
za koš smetí,
čtvrtý vánek lvánek
do kuchyně za džbánek,
pátý Jirka
pod dvě prčka,
šestý vklouzl do křoví,
ať to sedmý nepoví.
(Ten je totiž jedna ruka
s osmým vánkem, který čmuká.)

(16)

Už se začne. Kde jsi ty,
nejmenší a devátý?
On ten bráček
chroupe hrášek!
On se schoval do lusku!

Osmý začal občůzku.

4.6 KOLÁŽ

Téma: Koláž z vlastních fotografií

Vzdělávací oblast: Umění a kultura

Vzdělávací obor: výtvarná výchova

Ročník: 5.

Časová dotace: 3 vyučovací hodiny

Výukový cíl: žák uplatňuje svou osobitost; uvědomuje si emocionální funkci barev; chápe odlišnosti mezi realitou a uměleckým vyjádřením; využívá proporční vztahy v ploše i prostoru

Vzdělávací obsah: koláž, roláž, proláž, muchláž, chiasmáž, antikoláž, Jiří Kolář

Zadání výtvarné činnosti: vytvoření roláže z vlastních fotografií

Pomůcky: interaktivní tabule, 1 černobílá fotografie A5, 1 barevná fotografie A5, pravítko, tužka, lepidlo, výkres A3

Forma výuky: frontální, aplikace individuální činnosti

Metody výuky: ústní, praktická, názorná

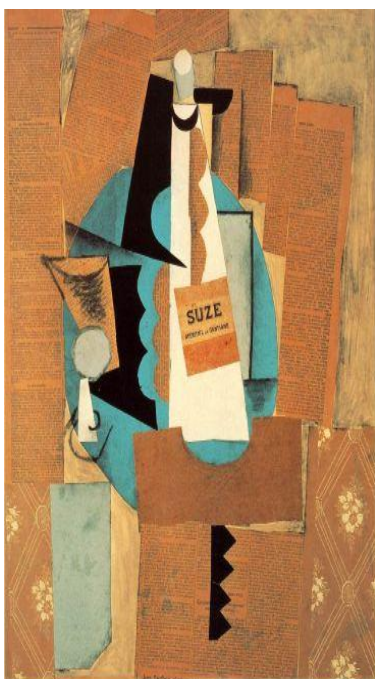
TEORETICKÁ ČÁST – KOLÁŽ, JIŘÍ KOLÁŘ

V úvodu hodiny se přivítáme s dětmi a seznámíme je s organizací výuky právě probíhajících vyučovacích hodin výtvarné výchovy. Na dnešní výuku jsme předpřipraveni již z předešlé hodiny pracovních činností, kdy vyučující vyfotografoval každého žáka do dvou fotografií. Jedna z nich je barevná, je na ní zachycen smějící se žák, na druhé, černobílé, jsme vyfotili mračícího se žáka. Tyto fotografie každému dítěti vytiskneme, abychom byli připraveni na praktickou část dnešních hodin výtvarné výchovy.

U: Jako téma dnešní hodiny jsem pro Vás, děti, zvolila koláž. Vzpomene si někdo, jaká je to výtvarná technika? Co se při ní dělá? S koláží jsme se už setkali v minulých ročnících, kdy jsme z natrhaných barevných papírků lepili jablko nebo hrušku, také (pokud si pamatujete) jsme v prvouce vyráběli talíře – jeden s výrobky zdraví prospěšnými, ten druhý měl vyjádřit pravý opak – tedy potraviny, které by mohly našemu zdraví i uškodit. Tady jsme tedy také vytvářeli koláž lepením nastříhaných výrobků z různých potravinových letáků. A dnes si vytvoříme další koláž, „ušitou“ Vám přímo na míru, protože ji budeme lepit z Vašich fotografií, které jsme vyfotografovali v hodině pracovních činností. Nejprve bychom si ale měli říci něco o samotné koláži – kdy se objevila poprvé ve výtvarném světě, různé druhy koláží, také ukázky nás neminou a v poslední řadě se seznámíme s naším nejznámějším výtvarníkem, který se touto technikou zabýval, Jiřím Kolářem.

U: Na internetovém portálu Wikipedia jsem vyhledala definici slova koláž. Toto slovo pochází z francouzského slova collage, což znamená lepení. Jako materiál koláže můžeme použít nejčastěji papír, textil, fotografie, různé tiskoviny. Můžeme tedy říci, že koláž je sestřih, nebo spojení více částí do jednoho – nového – celku. Koláž můžeme vytvořit v různých odvětvích – např. v hudbě (tady dělá hudební koláž třeba DJ), v literatuře, ve filmu, fotografii (tady jde zase o fotomontáž, kdy skládáme pomocí počítačového programu, nebo dnes tak známých aplikací v mobilním telefonu, oblíbené fotografie do jedné) a v mnoha dalších oborech. V odborné literatuře se uvádí, že se koláž objevila na umělecké scéně ve 20. stol. (ukážeme na časové ose), tedy po roce 1900. Je velmi úzce spjata s moderní dobou a dalo by se říci, že je jednou z nejtypičtějších a nejvýznamnějších výtvarných technik 20. stol. Mnohdy se jednalo o nejlepší a nejvhodnější způsob vyjádření propojení různých sfér, o přesnější vyjádření

souvislostí mezi např. výtvarnými a literárními prvky. A teď něco málo k historii. V odborných knihách o umění můžeme vyhledat informace toho typu, že technika koláže se poprvé objevila v roce 1912 u děl francouzských malířů Pabla Picassa (toho už známe) a Georgette Braqua, kteří začali do svých obrazů vkládat netradiční prvky z reálného světa, jako jsou např. kousky látek, útržky z novin, kousky lepenky, tapety, hrací karty a další věci využitelné k tomuto účelu. Pokud bychom se ale vydali ještě hlouběji do historie, zjistili bychom, že podobný princip tvoření se objevoval už dávno předtím a to přibližně v 10. stol. (básně dle dochovaných dokumentů vznikaly slepením jednotlivých útržků papírových bloků, na kterých byly sepsány jednotlivé části básně, později v období středověku se do obrazů vlepovaly např. zlaté plátky, nebo také drahé kameny). Není tedy jednoduché stanovit přesně průkopníka tohoto stylu umění. Podívejme se tedy na dvě koláže již zmíněných francouzských umělců.

U: Obr. 1. s názvem Sklenka a láhev Suze z r. 1912 od Pabla Picassa je jedno z prvních děl, kdy se obyčejné předměty dostaly do obrazu, tedy do artefaktu tzv. vysokého umění. Picasso a Braque jednoduše vystříhávali kusy papíru ve tvaru předmětů a vlepovali je do obrazů. Na obr. 1 můžeme vidět obraz vytvořený pomocí novinového papíru, tapety a etikety lahve. Když se podíváme na toto dílo, nutí nás to přemýšlet nad tím, co je zde stůl, co lahev, co sklenice. Můžeme tedy předpokládat, že onen modrý podklad ve tvaru elipsy je nejspíše stůl, na kterém stojí láhev s etiketou Suze, vedle tedy nejspíše sklenice

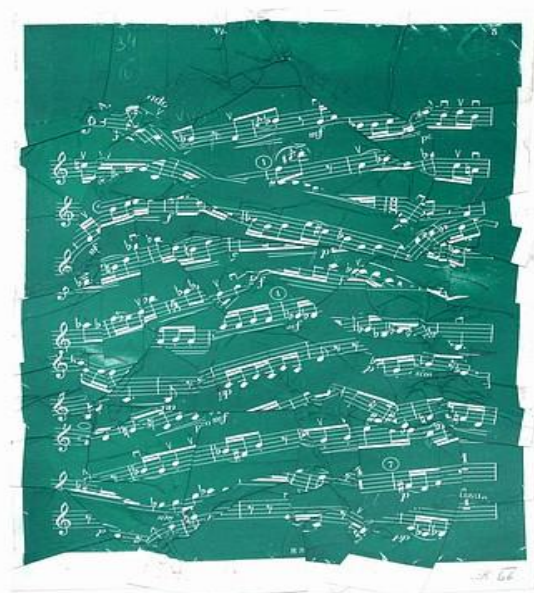
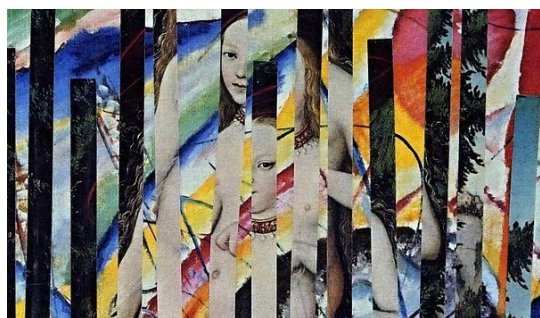
o menším rozměru, kterou Pablo Picasso doladil vystínováním. Kombinace skutečného materiálu a chaotického uspořádání nás mate. Některé materiály, jako nálepka na lahvi, jsou opravdové (tedy zastupují samy sebe), jiné zobrazují celou řadu předmětů, jako např. noviny, které jsou použity na pozadí, sklenku i část lahve. Tyto noviny, představte si, vytvářejí tvary, ale jejich text také dává dílu historický význam. Jsou prý datovány 18. listopadu 1912 a informují o válce.

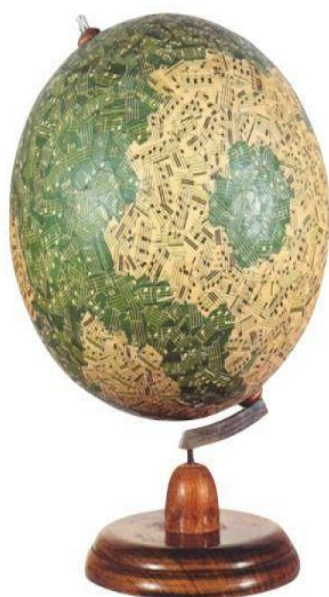
U: Obr. 2. s názvem Housle a paleta z r. 1909 od francouzského umělce Georsege Braqua je další velmi známou koláží. Toto zátíší je složeno z různých detailů, které rozbíjejí povrch obrazu do nesoudržných částí. Tady můžeme vidět, jak jednotlivě oddělené části ukazují předměty z mnoha úhlů, které však dohromady vytvářejí jednotný pohled, který je ve skutečnosti nemožný. Představte si, že bychom např. ony housle nechali rozřezat na několik malých částí, různě je natočili a přiložili k sobě. Paletu můžeme vidět v horní části obrazu, je zobrazena klasickým způsobem v porovnání s deformovaným prostorem všude kolem ní, jakoby měla přitáhnout pozornost diváka. Visí na hřebíku, který je namalován jako skutečný hřebík zatlučený do plátna. Podívejte se také na docela důležitý detail v podobě stínu onoho hřebíku. Dokonale vyobrazenou paletou připevněnou hřebíkem umělec vytvořil velmi důmyslný rozdíl ve srovnání se značně zdeformovaným prostorem pod ní.

U: V české koláži je jako osobnost vůbec nejzásadnější považován Jiří Kolář (nar. 1914, zem. 2002). Tohoto známého umělce samozřejmě neřadíme do období předchozích představitelů. Je nutné si uvědomit tuto skutečnost. Jiří Kolář sám sebe vždy považoval především za básníka, i když jej psaní postupně přestalo naplňovat, proto se snažil hledat cestu skrze výtvarný projev. Pro jeho tvorbu je charakteristická určitá odlišnost od „zaběhnutých“ technik výtvarného umění. Od již zmíněné poezie nechtěl přejít ke klasické koláži, proto začal vytvářet nové výtvarné postupy v oblasti umělecké tvorby, jako je:

- **ROLÁŽ** – obraz je rozřezán, nebo rozstříhám na pruhy či čtverečky a poté přeskládán podle daných pravidel opět dohromady. Obr. 1
- **PROLÁŽ** – prolínání motivů – dvě vrstvy, ze kterých jednou jde prohlédnout do druhé. Obr. 2 a 3
- **MUCHLÁŽ** – zmačkání a opětovné narovnání papíru vytváří obraz nový a ten poskytuje nový pohled na skutečnost. Obr. 4

- **CHIASMÁŽ** – předměty denní potřeby jako např. nádoby, hrnce, váleček na těsto, láhve, nářadí... jsou polepeny po celém svém povrchu útržky textů, notových zápisů, ale i obrazů a známek. Obr. 5
- **ANTIKOLÁŽ – ZMIZÍK** – nechává zmizet hlavní motiv ze slavných děl. Obr. 6

U: Právě jsme se kompletně seznámili s tématem dnešní hodiny, což je KOLÁŽ. V tuto chvíli se konečně dostaneme k praktické části, na které si vyzkoušíte jednu z možných technik koláže, o kterých jsme si dnes povídali. Protože máme k dispozici fotografie, které jsme si pořídili v hodině pracovních činností, každý dostanete dvě, zkuste uhodnout, se kterou technikou dnes budeme pracovat? Bude to první z nich – roláž.

PRAKTICKÁ ČÁST – ROLÁŽ Z VLASTNÍCH FOTOGRAFIÍ

Po krátké přestávce rozdáme dětem fotografie – každý dostane 2. Poté žáky seznámíme s postupem, dle kterého budou pracovat.

U: Každý z Vás má před sebou dvě fotografie formátu A5. Jedna je vytištěna černobíle – na ní jste vážní, nebo se mračíte. Druhá je veselá, vytištěná barevně. Tyto dvě fotografie si nejprve rozměříme a nalinkujeme. Tak tedy začneme postupně pracovat.

- *Vezmeme si pravítka a tužky. Nejprve barevnou fotografii, poté i černobílou otočíme obrázkem na lavici, ale přesto si ověříme, zda není naopak. Fotografie neotáčíme a naměříme z každé strany vždy 1,5cm od poslední značky.*
- *Značky na stranách vždy spojíme tenkou linkou.*
- *Poté pomalu odstříháváme jednotlivé proužky, přičemž si každý proužek právě odstřižený označíme číslem následujícím. Nejprve rozkreslujeme a stříháme*

barevnou fotografii, černobílou posléze značíme stejným způsobem, jen u čísla vyznačíme ještě malé kolečko. Právě odstřižené proužky skládáme zpět do fotografie A5.

- *Pokud máme obě fotografie rozstřiženy, vezeme si výkres formátu A3 a od horního levého okraje postupně lepíme proužky fotografií. Začneme jedničkou, což je barevný proužek, následuje jednička s kolečkem, což je černobílý proužek. Vždy těsně pod sebe. Lepidlo samozřejmě nalepíme na zadní stranu tam, kde máme napsáno číslo.*
- *S roláží jsme začali v levém horním rohu, kde jsme nalepili první proužek, poté proužek 1 s kolečkem a pokračujeme proužkem s číslem 2 vždy pod proužek předchozí. Proužky lepíme stále pod sebe stejným systémem.*
- *Takto nám vznikne roláž o dvojnásobné velikosti, přebytek výkresu samozřejmě opatrně odstříhneme.*

ZÁVĚR

V závěru vyučovací hodiny si postupně roláže všech žáků prohlédneme, přičemž proběhne očekávaná reflexe. Jednotlivé práce hodnotíme dle přesnosti střížení, přesnosti lepení, pečlivého uspořádání všech částí přesně tak, jako bylo názorně ukázáno v průběhu celé realizace roláže. Dalším kritériem hodnocení je také celkový dojem z výtvoru a celková ukázněnost během výuky. Z vyhotovených roláží vznikne na úplném závěru hodiny výstava na nástěnce třídy.

ZÁVĚR

Výtvarná výchova jako součást vzdělávání v oblasti umění a kultury umožňuje žákům jiný pohled na svět. To je takový pohled, kdy u dítěte dochází k rozvíjení estetického cítění, tvořivosti, k rozvoji vnímání výtvarného uměleckého díla. Výtvarná výchova může být také vnímána jako způsob vyjádření vztahu dítěte ke světu, umožní mu svůj vztah vyjádřit jinak než racionálně. Dítě se prostřednictvím svého výtvarného projevu pokouší svůj pohled na svět zaznamenat. Mnohdy potřebuje povzbuzení, motivaci, nebo ukázat cestu, jak lze pohled na svět výtvarně zpracovat. Téma své diplomové práce „Metody zpřístupnění uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni ZŠ“ jsem zvolila za účelem zpracování komplexních příprav na výuku výtvarné výchovy.

Realizace příprav na hodinu probíhala ve 4. a 5. ročníku na Základní škole Frýdlant nad Ostravicí, nám. T. G. Masaryka. Vzhledem ke skutečnosti, že jsem v současné době na mateřské dovolené a povolání učitele nevykonávám, došlo k realizaci čtyř příprav.

V době plánování celého projektu jsem uváděla u každé části menší časovou dotaci, v průběhu výuky jsem se však rozhodla čas strávený zprostředkováním uměleckého díla navýšit. Důvodem byl velký zájem žáků v podobě diskuse na daná témata, což vedlo k oboustranné spokojenosti a obrovské motivaci pro praktickou část. Děti si uvědomovaly, že se mohou prostřednictvím svých názorů a postřehů podílet na výuce a ovlivňovat její obsah.

Děti si během průběhu vyučovacího procesu osvojovaly klíčové kompetence, získávaly nové vědomosti a informace v oblasti výtvarného umění, o kterých dokázaly přemýšlet, diskutovat, hledat souvislosti a nalézat v nich smysl. Žáci také dokázali zhodnotit výsledky svých činností, konverzovat o jejich smysluplnosti a důležitosti. Myslím, že zprostředkování uměleckého díla pomohlo dětem změnit postoj k výtvarnému umění a také navodit v nich prožitek a vcítění se do uměleckého díla.

Cílem diplomové práce „Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na 1. stupni základních škol“ je ukázat výchovný a vzdělávací přínos v oblasti zprostředkování umění, v tomto případě žákům 4. a 5. ročníku.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá zprostředkováním uměleckého díla žákům na 1. stupni ZŠ, oblastí galerijní a muzejní pedagogiky a podstatou projektového vyučování. Praktická část představuje

šest příprav na vyučování výtvarné výchovy, z nichž čtyři zrealizované. Popisuje a reflektuje jejich průběh, který je provázen ukázkami výtvarných děl a obrázky. V přílohách se nachází fotodokumentace z průběhu výtvarných činností.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním*. Praha: Práce s. r. o., 1997. 126 s. ISBN 80-208-0432-3.
- BRABCOVÁ, Alexandra. *Brána muzea otevřená*. Náchod: Nakladatelství JUKO, 2003. 583 s. ISBN 80-862-1328-5.
- COUFALOVÁ, Jana. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy*. Nakladatelství FORTUNA, 2006. 135 s. ISBN 80-7168-958-0.
- GOMBRICH, Ernst Hans. *Příběh umění*. Praha: Mladá fronta a Argo, 1995. 683 s. ISBN 80-2040685-9.
- HORÁČEK, Radek. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 1998. 142 s. ISBN 80-7204-084-7.
- KRAUSOVÁ, Anna-Carola. *Dějiny malířství od renesance po současnost*. Praha: Slovart, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7391-056-3.
- MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. 219 s. ISBN 80-7315-039-5.
- PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky*. Nakladatelství Portál, 2000. 269 s. ISBN 978-80-7367-567-7.
- PŘÍHODA, Václav. *Reformní praxe školská*. Praha: Orbis, 1936. ISBN neuvedeno.
- ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Nakladatelství SARAH, 1997. 221 s. ISBN 80-902267-2-8.
- SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. 292 s. ISBN 80-85866-331.
- SLAVÍK, Jan. *Hodnocení v současné škole: Východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál, 1999. 190 s. ISBN 80-7178-262-9.

SLAVÍKOVÁ, Vladimíra; HAZUKOVÁ, Helena a Jan SLAVÍK. *Výtvarné čarování: Artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Univerzita Karlova –PdF, 2000, 179 s. ISBN 80-7290-016-1.

STURGIS, Alexander a Hollis CLAYSON. *Jak rozumět obrazům: malby a jejich náměty*. Praha: Slovart, s. r. o., 2000. 272 s. ISBN 80-7209-786-5.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 394 s. ISBN 978-80-244-3034-8.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Kapitoly z didaktiky výtvarné výchovy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 92s. ISBN 80-244-1469-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 140 s. ISBN 978-80-244-3003-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a kol. *Téma – akce – výpověď*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 183s. ISBN 978-80-244-4506-9.

VALENTA, Josef a kol. *Pohledy – Projektová metoda ve škole a za školou*. Praha: IPOS ARTAMA, 1993. ISBN 80-7068-066-0.

ZHOŘ, Igor. *Člověk a výtvarné umění*. Praha: Orbis, 1963. 124 s. ISBN neuvedeno.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: S praktickými ukázkami*. Praha: GradaPublishing a. s., 2012. 160 s. ISBN 978-80-247-4100-0.

ZYKMUND, Václav. *Stručné dějiny moderního malířství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. 343 s. ISBN neuvedeno.

Elektronické zdroje:

Animace [online]. [cit. 2017-03-25]. Dostupné z:
<<http://www.anyart.cz/sluzby/doprovodne-programy/>>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2016. 164 s. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z:
<http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf>

ICOM. Mezinárodní rada muzeí ICOM: Profesionální etický kodex muzeí [online]. 2001.

[cit. 2017-04-03]. Dostupné z:

<http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty_mzm/eticky_kodexICOM.pdf>

Ukázky děl, obrázky v teoretické části příprav [online]. Dostupné z:

<<http://www.google.cz/search?/>>

<<http://cs.wikipedia.org/wiki/>> [online]

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Jeskyně Altamira – ukázka jeskynní malby.

Příloha č. 2 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Portrét – moje maminka

Příloha č. 3– fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Iluminace/monogram

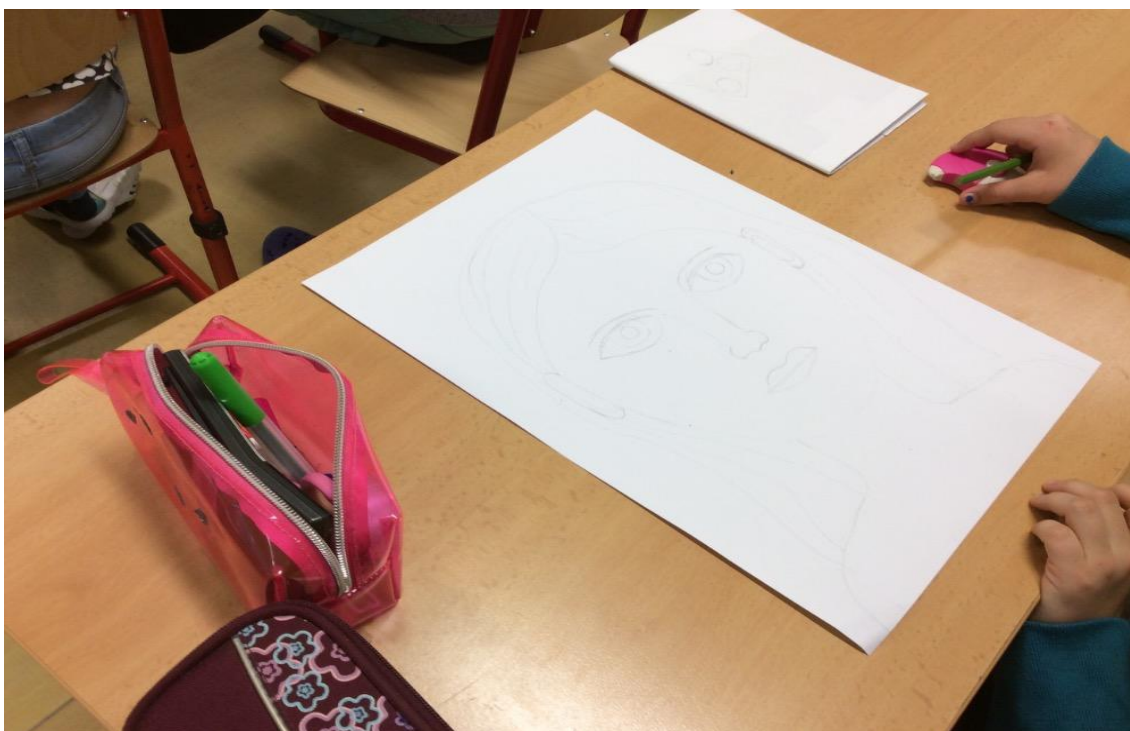
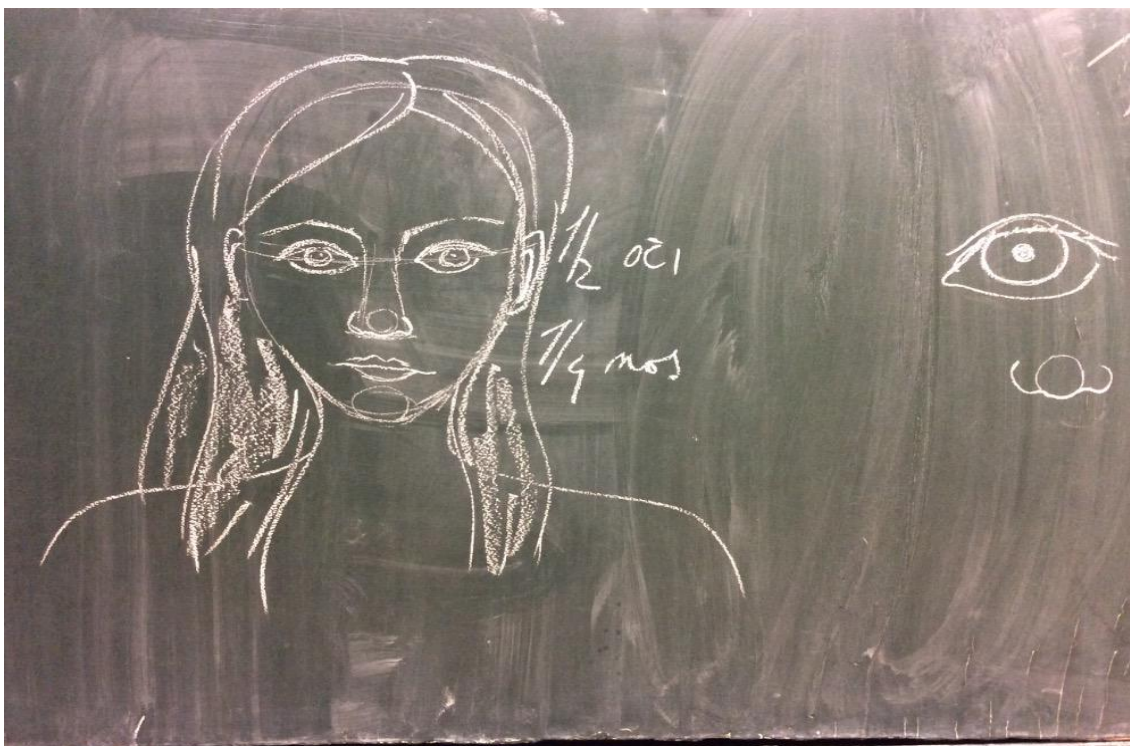
Příloha č. 4 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Ilustrace

Příloha č. 1 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Jeskyně Altamira – ukázka jeskynních malby.

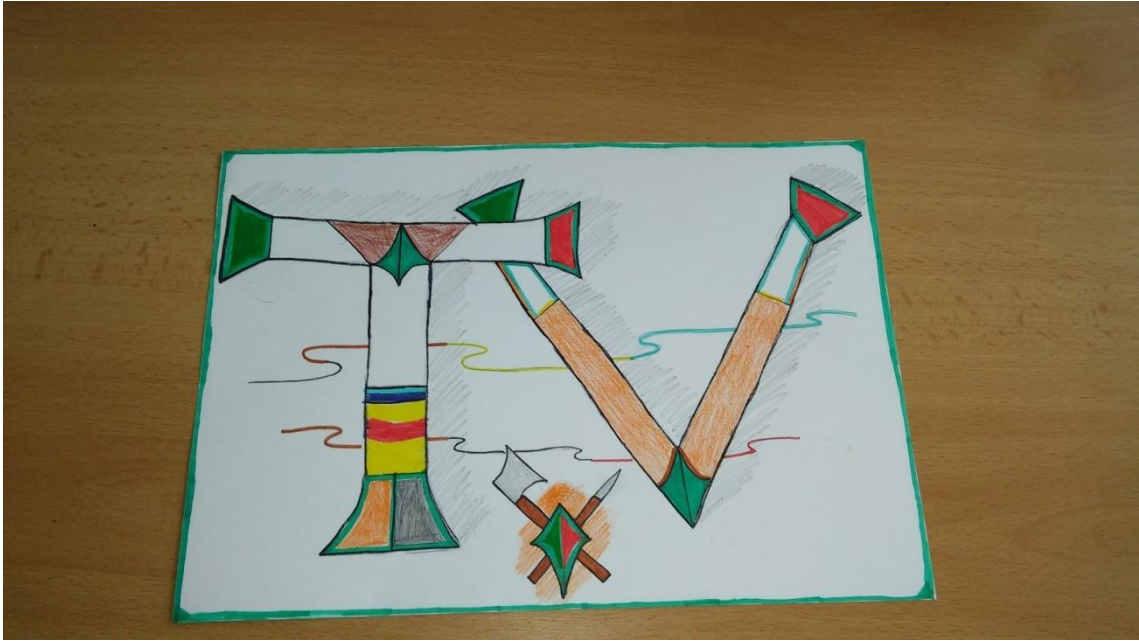
Příloha č. 2 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Portrét – moje maminka.

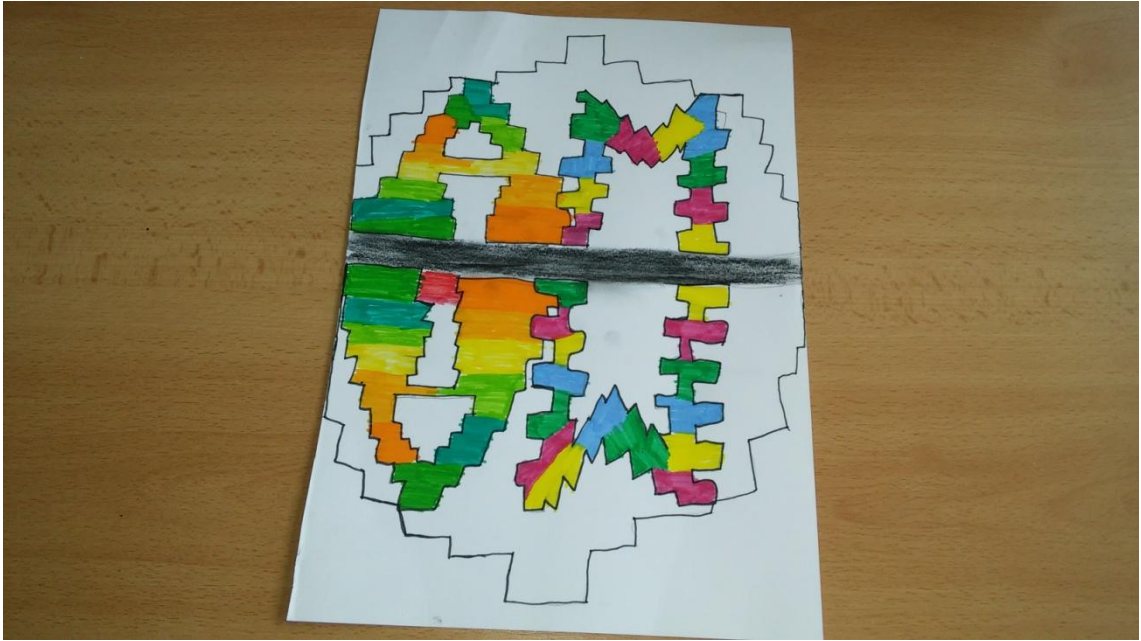

Příloha č. 3 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Iluminace/monogram.

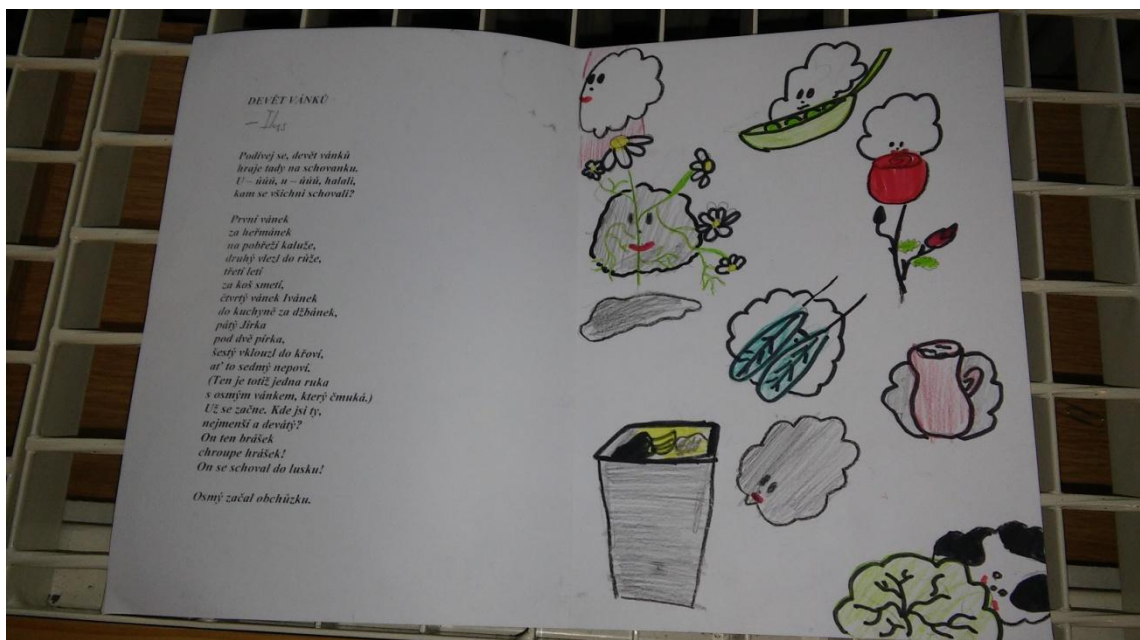

Příloha č. 4 – fotodokumentace z realizace přípravy na hodinu s názvem Ilustrace.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Alena Veselková
Katedra :	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Petra Šobánková, Ph.D
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Metody zpřístupňování uměleckého díla žákům na 1. stupni základních škol
Název v angličtině:	Methods making available understanding art work and their verification in the primary school
Anotace práce:	Diplomová práce s názvem „Metody zpřístupňování uměleckého díla a jejich ověření na prvním stupni ZŠ“ ukazuje na důležitost setkávání žáků s výtvarným uměním, zabývá se oblastí muzejní a galerijní pedagogiky, která představuje významnou část zprostředkování výtvarného umění. Práce se dále zabývá projektovou metodou ve výtvarné výchově, na kterou navazuje praktická část.
Klíčová slova:	Výtvarné umění, zprostředkování umění, galerie, muzeum, muzejní edukace, galerijní pedagogika, projekt.
Anotace v angličtině:	Diploma thesis called „Methods making available understanding art work and their verification in the primary school“ shows the importance of meeting pupils with visual arts, deals with the fields of museum and gallery pedagogy which represents a significant part of the mediation of the fine arts. The thesis also deals with the project method in art education which is followed by the practical part.
Klíčová slova v angličtině:	Fine art, arts mediation, gallery, museum, museum education, gallery of pedagogy, project.
Přílohy vázané v práci:	fotografie z realizace projektu
Rozsah práce:	89 s., 9 s. přílohy
Jazyk práce:	čeština